Қишлоқ ҳаёти

Ўзбекистон Республикаси ижтимоий-иқтисодий газетаси

1974 йил 1 январдан чиқа бошлаган

1999 йил 16 АПРЕЛЬ. жума, № 25 (5.981). Сотувда эркин нархда

ЎЗБЕКИСТОН XXI АСРГА ИНТИЛМОҚДА

Президент Ислом Каримовнинг Олий Мажлис XIV сессиясидаги маърузаси

Муҳтарам депутатлар!

Ўтаётган ҳар бир кун, тиним билмас вақт бизни XXI асрга тобора яқинлаштирмоқда.

Шу муносабат билан «Биз келгуси асрга ўзимиз билан нималарни олиб ўтишимиз мумкин ва зарур? Ва нималардан воз кечишимиз даркор? Ўз ҳаётимизни қандай йўллар билан яхшиламоқчимиз? Янги минг йилликда қандай муаммоларнинг ечими бизнинг диққат эътиборимиз марказида турмоғи лозим?» деган саволларга жавоб излашга тўғри келади.

Бу ва бошқа кўплаб долзарб саволларга жавоб топиш учун биз бугун яна ва яна янги тарихимиз бошланган даврга мурожаат этишимиз, агар таъбир жоиз бўлса, кўз ўнгимиздан ўтказишимиз зарур. Чунки ўша даврда мустақиллигимизнинг тамал тоши қўйилди. Ўз ҳаётимизни обод қилиш, халқимиз учун муқаддас бўлган қадриятларга, улкан тарихий меросга таянган, шу билан бирга, умумэътироф этилган демократик тамойил ва меъёрларга риоя қилган ҳолда, мамлакатимизни ўзимиз хоҳлагандек қуриш имконияти туғилди.

Ҳаётимизда қандай ўзгаришлар рўй берганини баҳолаш учун бизга собиқ Иттифоқдан, эски мустабид тузумдан қандай тарихий мерос қолганини яна бир карра эслашимиз зарур, деб ўйлайман.

Энг аввало, бизга мўрт, заиф, бирёқлама ривожланган, пахта яккаҳокимлиги ва бой минерал хомашё ресурсларидан назоратсиз, аёвсиз фойдаланиш асосига қурилган иқтисодиёт оғир мерос бўлиб қолганини айтиш лозим.

Иқтисодий ривожланишнинг хомашёвий йўналишини, хомашёни оддий — содда қайта ишлаш қувватларининг ибтидоий даражасини, ишлаб чиқаришнинг четдан келтириладиган технологик асбоб-ускуна ва бутловчи қисмларга буткул қарамлигини ҳисобга олсак, бу оғир мероснинг ноқобил жиҳатлари янада ёрқин намоён бўлади.

Бу оғир мероснинг яна бир хусусияти — республиканинг ёқилғи ва ғалла масаласида марказга қарамлигида, ун, шакар, гўшт, сут маҳсулотлари каби энг муҳим озиқ-овқат молларининг, бошқа халқ истеъмоли товарларининг, тайёр маҳсулотларнинг четдан олиб келинишида яққол кўринади.

Мамлакатимиздан катта миқдордаги — етиштирилган пахта ҳосилининг аксарият ҳажми, — моддий бойлик сув текинга ташиб кетилар эди. Олтин, қимматбаҳо ва рангли металлар, стратегик аҳамиятга эга материаллар, жаҳон бозорида ўта харидоргир бўлган бошқа қимматбаҳо маҳсулотларни ишлаб чиқариш ва сотишдан келадиган фойда Ўзбекистон хазинасига тушмас эди.

Бундай вазият республикада ўткир ижтимоий, экологик муаммолар ҳал этилмаётган, нуфуси жадал суръатда ўсиб бораётган аҳоли турмуш даражаси жиҳатидан собиқ СССРда энг охирги ўринлардан бирида турган пайтда рўй бераётгани, айниқса, ачинарли эди.

Шундай улкан салоҳиятга эга бўлган мамлакатни камситадиган оғир аҳволга солиб қўйиб, у қонуний, ҳақли равишда ўзига қарашли бўлган маблағни марказдан дотация сифатида сўраб, айтиш мумкинки, ёлвориб олишга мажбур эди.

Боз устига, ноинсоний ғоя ҳукмрон бўлган мустабид тузум ўзининг бор мафкуравий кучини, оммавий ахборот воситаларини, бутун маориф тизимини ишга солиб одамлар онгини кенг миқёсда заҳарлар эди. Уларнинг миллий ва диний туйғуларини қўпол равишда камситар, тарихий ҳақиқатни бузиб кўрсатар эди. Ўз она тилини, миллий анъана ва маданиятини, ўз тарихини билмаслик кўплаб одамларнинг шахсий фожеасига айланиб қолган эди.

Миллий ўзликни англашга бўлган табиий интилиш жоҳилона инкор этиларди. Наврўз, Рамазон, Қурбон ҳайити каби кўплаб муқаддас миллий байрамлар таъқиқ этилган эди. Амир Темур, Имом ал-Бухорий, Имом Ат-Термизий, Аҳмад ал-Фарғоний, Баҳоуддин Нақшбанд, Хожа Аҳмад Яссавий, Нажмиддин Кубро, Маҳмуд аз-Замаҳшарий, Хожа Аҳрори Валий, Абдухолиқ Ғиждувоний каби буюк аждодларимизнинг, Абдулла Қодирий, Абдурауф Фитрат, Абдулҳамид Чўлпон, Маҳмудхўжа Беҳбудий, Усмон Носир каби миллий-озодлик ҳаракати фидойиларининг номларини халқимиз хотирасидан ўчириб ташлашга ҳаракат қилинар эди.

Бизга эски мустабид, маъмурий-буйруқбозлик тизимидан қолган мерос асосан ана шулардан иборат эди.

Бугун ўша давр тўғрисидаги ҳақиқатни холисона айтадиган бўлсак, у замондаги ҳаётимизни жаҳон тарихи ва амалиёти билан таққослайдиган бўлсак, шуни очиқ айтиш керакки, у пайтда Ўзбекистон бирёқлама иқтисодиётга — Марказга бутунлай қарам, издан чиққан иқтисодиётга эга бўлган яриммустамлака мамлакат қаторига айланган эди.

Азиз дўстлар!

Мустақиллик йилларида ҳаётнинг ўзи кўп нарсаларга бизнинг кўзимизни очиб берди, кўп нарсага ўргатди. Собиқ Шўролар ҳудудидаги аксарият мамлакатлардан фарқли ўлароқ, биз баландпарвоз ҳавас ва шиорларга, ҳавойи кайфиятларга берилмадик. Бу касалликдан ўзимизни сақлай олдик. Чунки кўпчилик эски тузумни рад этиб, эски тизимни бузиш, демократик жамият ва бозор муносабатлари дастурини эълон қилиб, ўзини ҳақиқий демократия тарафдори дея жар солишнинг ўзи янги ҳаёт қуриш учун етарли, деб ўйлади.

Ҳолбуки, бошқа халқлар тарихи ўзгача аччиқ ҳақиқатни тасдиқлайди: иқтисодий ривожланган, тараққий топган мамлакатлар халқлари бугунги ҳаёт даражасига етиш учун, ўз ҳақ-ҳуқуқларидан, эркинликларидан ва бошқа неъматлардан тўлиқ фойдаланиш учун кўп-кўп йиллар, балки юз йиллаб тинимсиз ва машаққатли меҳнат қилганлар.

Биз эски тизим ўз ўрнини осонликча бўшатиб бермаслигини, унинг заҳарли мафкураси одамлар онгини тез ва енгил ўз таъсиридан, исканжасидан чиқармаслигини етарли даражада ўзимизга тасаввур қилишимиз ва ҳисобга олишимиз зарур эди.

Энг муҳими, янги ижтимоий муносабатларнинг зарур асосини, заминини, керак бўлса, пойдеворини қуриб олиш учун маълум вақт керак эди.

Янги демократик ташкилотларни шакллантириш, янги қонунларни, демократик тушунчалар, мустақил давлатни бошқарув ва эркин иқтисодий тизим нормаларини ишлаб чиқиш, тайёрлаш ва кундалик ҳаётга тадбиқ этиш зарур эди. Энг асосийси, жамиятни ислоҳ қилиш ва янгилаш жараёнини бошқарадиган ва таъминлайдиган, янгича фикрлайдиган одамларни тарбиялаш учун ҳам муайян фурсат керак эди.

Муҳими, одамларнинг эски тафаккур қолипларидан воз кечишларига эришиш керак эди. Улар инсоният тарихида ҳеч қачон бир тизимдан мутлақо янги тизимга ўтиш силлиқ кечмаганини, бунинг учун жамият доимо муайян қийинчиликларни бошидан кечириши табиий ва объектив ҳол эканини амалда англаб олишлари зарур эди. Ҳаётда ҳар бир нарсанинг баҳоси бўлганидек, фаровон турмушга эришишнинг ҳам албатта ўз тош-тарозиси бор. Бошқача айтганда, одамзод бир нарсага эришмоқ учун маълум вақт ҳузур-ҳаловатдан воз кечишига ҳам тўғри келади. Буни ҳаётнинг ўзи тасдиқлайди.

Буларнинг барчасини инобатга олган ҳолда, энг муҳими, халқимизнинг кайфиятини бузмаслик мақсадида, ўтиш даврида унинг бошига тушган оғир юк ва ташвишларни енгил қилиш, мураккаб синовларда ҳеч кимнинг бурнини қонатмасдан, узоқ ва яқин қўшниларимиз билан тенг ва дўстона алоқа қуриб, босқичма-босқич сиёсат олиб боришга ҳаракат қилдик.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, нисбатан қисқа вақт мобайнида Ўзбекистонни мустақил ривожлантириш борасида биз нималарга эришдик?

1. Авваламбор Оллоҳ таолонинг иродаси ва марҳамати билан мустақиллик ва истиқлолимизни қўлга киритиб, ўз тақдиримизни ўзимиз белгилаш, барча табиий, минерал-хомашё бойликларимиздан, мамлакатнинг бутун салоҳиятидан ўз халқимиз ва унинг келажаги манфаатлари йўлида фойдаланиш ҳуқуқига эга бўлдик.

Дунё харитасида жаҳон ҳамжамияти томонидан тан олинган янги давлат — Ўзбекистон Республикаси пайдо бўлди.

2. Мамлакатда сохта ғоя, маъмурий-буйруқбозлик асосига қурилган, собиқ Иттифоқнинг мустабид тизимига барҳам берилди. Маълумки, аввал зикр этилганидек, бу тизимда Ўзбекистон фақатгина хомашё базаси, бошқача айтганда, ярим мустамлака ўлка эди.

3. Эркин бозор иқтисодиёти тамойилларига асосланган демократик давлатнинг конституцион, ҳуқуқий ва амалий асосларини яратишга муваффақ бўлдик.

4. Ана шу асосда давлат ва жамиятни, иқтисодиётни, молия ва пул муомаласини, ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмани такомиллаштириш ҳамда бошқаришнинг янги тизимини барпо этишга эришдик. Жамиятда янги маънавий ва ахлоқий қадриятларнинг устуворлиги таъминланди.

5. Мамлакатнинг жаҳон ҳамжамиятидаги нуфузи ва ўрни ошишига хизмат қиладиган, унинг манфаатларига мос келадиган ташқи сиёсат ва ташқи иқтисодий алоқаларнинг мустақил йўли шаклланди ва изчил амалга оширилмоқда.

6. Мамлакатимизнинг сарҳадлари ва суверенитетини ҳимоя қилишга қодир бўлган янги миллий армия тузилди. Давлатда хавфсизлик ва жамоат тартибини таъмин этувчи мутлақо янги асосдаги тизим яратилди.

7. Тарихий, миллий ва ахлоқий қадрият ҳамда анъаналарнинг, муқаддас динимизнинг жамиятни маънавий юксалишидаги ўрни ва аҳамияти қайта тикланди.

8. Бизнинг кейинги йилларда эришган энг катта ютуғимиз — бу умумий хонадонимизда қарор топган тинчлик ва барқарорлик, миллатлараро ва фуқаролараро тотувликдир. Одамларимиз тафаккурида бу қадриятнинг беқиёс аҳамиятини англаб етиш туйғуси тобора юксалиб бормоқда.

9. Шаҳар ва қишлоқларимизнинг қиёфаси кундан-кунга ўзгармоқда. Иқтисодиёт ва жамиятда шахсий мулк ва мулкдорларнинг, тадбиркорларнинг мавқеи ва ўрни мустаҳкамланмоқда.

Йирик иншоотлар, корхоналар, завод ва фабрикаларнинг қурилгани, ёқилғи ва ғалла мустақиллигига эришилгани, иқтисодиётдаги таркибий ўзгаришлар, изчил ўсиш суръатлари, макроиқтисодий барқарорлик, одамларнинг моддий ва ижтимоий ҳаётидаги сезиларли ижобий ўзгаришлар — буларнинг бари биз танлаган тараққиёт моделининг тўғрилигини тасдиқловчи далиллардир ва бугунги кунда бу ҳақиқатни ҳеч ким инкор эта олмайди.

10. Одамларимизнинг тафаккури ва ҳаётга муносабати ўзгармоқда. Ўтмиш қолипларидан воз кечган жамиятимиз аъзолари ҳаётдаги ўз ўрнини янгича тасаввур этмоқда, ўз кучига ишончи ортиб бормоқда. Кишиларимиз онгида демократик қадриятлар мустаҳкамланмоқда. Бу йиллар давомида биз эришган энг катта ва энг муҳим ютуқ — бу аҳолининг фаоллиги ошаётгани, ҳаётимизни ислоҳ этиш ва янгилаш зарурлигига, мамлакатимизнинг келажагига бўлган қатъий ишончидир.

Ўтган давр мобайнида эришилган ютуқларнинг мана шу оддий рўйхати замирида, аввало ўтиш даврининг асосий тамойил ва устувор йўналишларини шакллантириш борасида амалга оширилган катта ишлар, бугуни ва келажагини ўз қўли билан бунёд этаётган миллионлаб ватандошларимизнинг иродаси, ақл-заковати ва фидокорона меҳнати ётибди.

Буни ҳеч ким ва ҳеч қачон эсдан чиқармаслиги зарур. Мен яна ва яна бир карра халқимга таъзим қилиб айтмоқчиман: энг оғир, энг мураккаб пайтларда, дамларда ҳам танти, бағрикенг, меҳнаткаш халқимиз менинг энг ишончли таянчим ва суянчим бўлган ва, иншоолло, келгусида ҳам шундай бўлиб қолишига аминман.

Азиз ватандошлар!

Шу йил 16 февраль куни Тошкентда рўй берган фожеали воқеалар кўп нарсаларга кўзимизни очиб берди, десак, ўйлайманки, сизлар менинг бу фикримга қўшиласиз. Биз ўзимизнинг аччиқ тажрибамизда Ўзбекистон мустақиллигига ҳақиқий хавф-хатарлар борлигига қайта-қайта амин бўлмоқдамиз. Бундай кирдикорлардан мақсад — мамлакатдаги ижтимоий-сиёсий барқарорликни, фуқаролар ва миллатлараро тотувликни издан чиқаришга уринишдир.

Бошқача айтганда, бундан мақсад халқимизнинг фаровон ҳаёт қуришга бўлган интилишини, изчил ривожланишимиз ва жаҳон ҳамжамиятига қўшилиш йўлидаги эзгу ниятларимиз пойдеворини барбод этишдан иборатдир. Ана шу фожеали воқеаларнинг асосий сабаблари ҳақида тўхталар эканман, мен сизларнинг эътиборингизни очиқ-ойдин турган иккита хавф-хатарга қаратмоқчи эдим:

Биринчи. Мамлакат ташқарисидаги тажовузкор ақидапараст кучлар ислом дини халқимиз учун муқаддас қадрият эканидан фойдаланиб, Ўзбекистонни демократик, маърифий тараққиёт йўлидан оғдиришга интилмоқдалар.

Иккинчи. Биз шуни ҳеч қачон унутмаслигимиз керакки, ҳали-ҳануз бизнинг мустақил йўлимизни кўролмайдиган, турли баҳоналар билан Ўзбекистонга ўз сиёсатини, таъсирини ўтказиш ва ҳукмронлик қилишга уринаётган кучлар мавжуд.

Фурсатдан фойдаланиб, мен яна бир карра таъкидламоқчиман: бугунги кунда ҳам агар бирор кимсанинг хаёлида бизни танлаган йўлимиздан оғдириш, хонадонимиздаги тинчлик ва барқарорликни бузиш истаги бўлса, билиб қўйсинки, энди кеч бўлди. Бизга тазйиқ ўтказиш, турли хил бузғунчилик, портлашлар, террористик ҳаракатлар билан мамлакат раҳбарини маҳв этиш, ҳаётимизни издан чиқариш, олдимизга қўйилган мақсадлардан чалғитишга уриниш вақти ўтди.

Тарихни ҳеч қачон ортга қайтариб бўлмайди. Етти йил ичида иқтисодиётни, жамиятнинг ўзини янгилаш ва ислоҳ қилиш, ўзгаришлар ортга қайтариб бўлмас жараёнга айланди. Биз буни тўла ишонч билан айта оламиз.

Ёшидан, миллатидан, динидан қатъи назар, мамлакатимизда истиқомат қиладиган оддий одамларнинг бу воқеаларга муносабати кейинги йилларда халқимизнинг ўзлигини англаши, мустақил, эркин давлат, демократик жамият қуришга бўлган хоҳиш-иродаси нечоғли кучли эканини яна бир карра тасдиқламоқда.

Ўтказилаётган янгиланиш ва ислоҳотлар йўлини, амалга оширилаётган барча ўзгаришларни халқимиз қўллаб-қувватлаётганини кўрсатмоқда. Биз Ўзбекистон халқини ҳеч нарса билан қўрқитиб бўлмаслигига яна бир карра ишонч ҳосил қилдик. Чунки ўтган давр мобайнида одамларнинг ўзи, уларнинг тафаккури, ҳаётга бўлган муносабати мутлақо ўзгарди.

Барчага мана шу оддий ҳақиқат аён бўлиши керак: ўз тақдирини ўз қўлига олган, эркинлик ва мустақиллик ҳавосидан бир бора кўксини тўлдириб нафас олган, танланган тараққиёт ва фаровонлик йўлининг тўғрилигига ишонч ҳосил қилган ҳар қайси одам ва бутун бир халқ ҳеч қачон ўз эътиқодидан қайтмайди.

Биз яна шу нарсага ишонч ҳосил қилдикки, Ўзбекистоннинг мустақилликка интилиши, мамлакатимизда ўтказилаётган ўзгаришлар ва ислоҳотлар йўли халқаро ҳамжамият, биз билан ҳамкорлик қилаётган хорижий мамлакатлар, компаниялар, фирмалар ва банклар томонидан астойдил қўллаб-қувватланмоқда. Буни

(Давоми 2-бетда)

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ МАЖЛИСИНИНГ ҚАРОРИ

Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримовнинг Олий Мажлис ўн тўртинчи сессиясидаги нутқи юзасидан

Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримовнинг маърузасида таклиф этилган ислоҳотларни чуқурлаштириш, жамият сиёсий, иқтисодий, ижтимоий ва маънавий турмушини янада эркинлаштириш, Ўзбекистоннинг XX аср бўсағаси ва янги аср бошларидаги ривожланиш истиқболлари дастури ва устувор йўналишларини, 1999 йил 16 февралда Тошкент шаҳрида содир бўлган фожеали воқеаларни муҳокама этиб, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси қарор қилади:

1. Ўзининг демократия, инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қилиш, етилган муаммоларни тинч йўл билан ҳал этиш тамойилларига содиқлигини тасдиқласин. Ривожланишнинг Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан эълон қилинган ва халқ томонидан қўллаб-қувватланган, инсон ҳаёти халқ ва давлатнинг олий қадрияти даражасига кўтарилган, ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётига асосланган ҳуқуқий фуқаролик жамияти барпо этишга қаратилган стратегик йўлини ўзгартиришга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ.

2. Жамият сиёсий, иқтисодий, ижтимоий ва маънавий турмушини янада эркинлаштиришнинг Ўзбекистон Республикаси Президенти таклиф қилган асосий йўналишлари қонунчилик ва амалий ишларда асос қилиб олинсин.

3. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг, жойлардаги ҳокимият вакиллик органларининг депутатлари:

сайловчилар билан алоқаларни мустаҳкамласинлар, улар билан учрашувларни мунтазам ўтказиб борсинлар, Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётига асосланган ҳуқуқий фуқаролик жамияти барпо этишга қаратилган стратегик йўлини тушунтириб борсинлар;

сайловчиларнинг диққат-эътиборини демократия, инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қилиш, муаммоларни тинч йўл билан ҳал этиш тамойилларини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, ҳокимият учун курашнинг Конституцияга хилоф усулларига, диний экстремизм ва ақидапарастлик кўринишларига қарши туриш зарурлигига қаратсинлар;

ҳуқуқ-тартибот сақланишига, фуқаролик жамияти нормаларига риоя этилишига кўмаклашсинлар, ёшларда халқ ва Ватан олдидаги бурч туйғусини, ватанпарварлик ва юксак ахлоқий фазилатларни шакллантириш мақсадида улар ўртасида тарбиявий ишлар олиб боришга эътибор қаратсинлар.

4. Террорчилик, диний экстремизм ва ақидапарастликнинг ҳар қандай кўринишлари, ҳокимият учун курашнинг Конституцияга хилоф, ғайридемократик усуллари, жамиятдаги барқарорликни издан чиқаришга, мамлакатда тинчлик ва осойишталикни бузишга бўлган ҳаракатлар қоралансин.

5. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари террорчилик, экстремизм ва диний ақидапарастлик кўринишларига, одамлар ҳаёти хавфсизлигига, мустақил Ўзбекистоннинг келажагига қарши қаратилган жиноий хатти-ҳаракатларга қарши курашни кучайтирсинлар.

6. Жамоат бирлашмалари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари демократия институтларини ривожлантиришга, шахс ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишга, жамиятда тинчлик ва барқарорликни мустаҳкамлашга қаратилган сиёсатни ҳар томонлама қўллаб-қувватлашга даъват этилсин.

7. Оммавий ахборот воситалари мамлакат Президентининг маърузасидаги йўл-йўриқларни, амалга оширилаётган ислоҳотларнинг боришини кенг ёритсин, ўз фаолиятини демократия ва ошкоралик руҳида янада такомиллаштирсин.

Ўзбекистон Республикаси
Олий Мажлисининг Раиси Э. ХАЛИЛОВ

Тошкент шаҳри,
1999 йил 14 апрель

Биринчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ўн тўртинчи сессияси тўғрисида АХБОРОТ

Биринчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ўн тўртинчи сессияси 14 апрель куни Тошкентда ўз ишини бошлади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов парламент сессияси ишида иштирок этмоқда.

Мажлислар залида Вазирлар Маҳкамаси аъзолари, республика ташкилотларининг раҳбарлари, хорижий давлатлар элчилари ва дипломатия корпуси вакиллари, республика ва хорижий оммавий ахборот воситаларининг мухбирлари ҳозир бўлишган.

Сессияни Олий Мажлис Раиси Э. Халилов бошқармоқда.

Сессия иштирокчилари 16 февраль куни Тошкентда содир этилган террорчилик ҳаракатлари чоғида ҳалок бўлган бегуноҳ кишиларни бир дақиқа сукут сақлаб хотирладилар.

Олий Мажлис сессиянинг ишчи органи — котибиятини сайлади, кун тартибини тасдиқлади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов сессияда жамиятимиз ҳаётининг сиёсий, иқтисодий, маънавий ва бошқа томонларини янада эркинлаштиришнинг асосий йўналишлари тўғрисида катта маъруза қилди.

Сўнгра сўзга чиққан Олий Мажлиснинг Халқаро ишлар ва парламентлараро алоқалар қўмитаси раиси Э. Воҳидов, «Нуроний» фахрийлар жамғармаси Қашқадарё вилоят кенгаши раиси С. Усмонов, Андижон вилояти Жалолқудуқ тумани ҳокими М. Эгамова, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши раиси А. Тожиев, Ўзбекистон ёшларининг «Камолот» жамғармаси раиси Х. Абдураимов Президент томонидан баён қилинган ислоҳотларни чуқурлаштириш, XXI аср бўсағасида жамият ҳаётининг барча томонларини янада эркинлаштириш дастури ва устуворликларини қизғин қўллаб-қувватладилар.

Парламентнинг кечки мажлиси «Тадбиркорлик ва тадбиркорлар фаолиятининг кафолатлари тўғрисида» қонун лойиҳасини иккинчи ўқишда кўриб чиқиш билан бошланди. Қонун лойиҳасини депутатларга Иқтисодий ислоҳотлар ва тадбиркорликни ривожлантириш қўмитасининг раиси А. Йўлдошев тақдим этди. Лойиҳани муҳокама этишда Тошкент вилоятидаги «Янгийўл ёғ-мой» акциядорлик жамияти раиси Н. Худоёров, Андижон вилояти Марҳамат туманидаги мева-сабзавот маҳсулотларини қайта ишлайдиган «Марҳамат» акциядорлик жамияти раиси И. Воҳобов, «Сурхонгўштсутсаноатсавдо» акциядорлик компанияси бошқаруви раиси Х. Қиличев иштирок этди. Олий Мажлис «Тадбиркорлик ва тадбиркорлар фаолиятининг кафолатлари тўғрисида»ги Қонунни қабул қилди.

Бюджет, банк ва молия масалалари қўмитаси раиси А. Аҳадов иккинчи ўқишда «Лизинг тўғрисида» қонун лойиҳаси ҳақида маъруза қилди. Хоразм вилояти Урганч тумани ҳокими К. Нуниёзов, Навоий «Қизилқумцемент» очиқ турдаги акциядорлик жамияти қўшма корхонаси бош директори У. Рўзиқулов, Самарқанд вилояти Ургут туманидаги Ҳамза номидаги агрофирмалар бирлашмаси раиси Э. Отамуродов бу ҳужжат тўғрисида ўз фикрларини айтдилар. Депутатлар «Лизинг тўғрисида»ги Қонунни қабул қилдилар.

Қонунчилик ва суд-ҳуқуқ масалалари қўмитаси

(Давоми 3-бетда)

ЎЗБЕКИСТОН XXI АСРГА ИНТИЛМОҚДА

(Давоми. Боши 1-бетда)

жаҳон ҳамжамиятининг муносабатидан, деярли барча хорижий мамлакатлар раҳбарлари бизни қўллаб-қувватлаётганидан ҳам билса бўлади.

Кўплаб хорижий шерикларимиз — ишбилармон доиралар вакилларининг бизга изҳор этаётган хайрихоҳлиги ва мадади шуни кўрсатадики, уларнинг барчаси Ўзбекистонда бугун ўз бизнеси билан шуғулланмоқда ёки шуғулланишни истайди. Улар бизга бўлган хавф-хатарга қарши мамлакатимиз иқтисодиётига киритилаётган инвестициялар ҳажмини янада кўпайтириш билан жавоб бермоқдалар. Ўзбекистондан минглаб километр узоқликда яшаётган, ўзбек халқини чин дилдан қўллаб-қувватлаётган оддий одамларнинг бу воқеаларга муносабати ҳам юқорида зикр этилган фикрни тасдиқлайди.

Менинг номимга келаётган минглаб хатлардан бирини сизларнинг эътиборингизга мисол тариқасида ҳавола этмоқчиман: «Менинг исмим Андерс Твейгард. Мен сизни қўллаб-қувватлашимни изҳор этиш мақсадида Норвегиядан мактуб йўлламоқдаман. Сизнинг сиёсатингиз ҳақида кўп ўқийман, мамлакатингиз тараққиёти учун амалга ошираётган ишларингизни юксак қадрлайман. Шу фурсатдан фойдаланиб, менга ўз дастхатингиз билан суратингизни юборишингизни сўрайман...»

Мана шу оддий мисолнинг ўзи бизга кўрсатилаётган хайрихоҳлик ва ҳурмат-эҳтиромнинг бир кўриниши эмасми?!

Оғир кунда бизнинг кўнглимизни кўтарган, қурбон бўлганларнинг, бегуноҳ кетганларнинг оилаларига ҳамдардлик изҳор этган, Ўзбекистонда амалга оширилаётган демократик ва бозор иқтисодиёти ўзгаришлари, жамиятни янгилаш йўлини қўллаб-қувватлаётган хорижлик дўстларимизга чуқур миннатдорлик билдирамиз.

Муҳтарам депутатлар!

Бугун, янги мингйиллик арафасида, бутун маърифатли дунё ўз тараққиёт истиқболлари, стратегиясини белгилаб олмоқда.

Собиқ Иттифоқ ҳудудида ташкил топган янги мустақил давлатлар учун бу вазифа алоҳида маъно-мазмун касб этади.

Шу нуқтаи назардан қараганда, иқтисодиётни ислоҳ этиш ва жамиятни ўзгартириш борасидаги ишлар натижасини холис баҳолаш, устувор йўналишлар ва бундан кейинги ривожланиш стратегиясини шакллантириш янги аср бўсағасида турган кўпгина давлатлар учун хос бўлган умумий хусусиятдир.

Шу йилнинг охирларида Ўзбекистонда ҳокимият олий органларига сайлов ўтказилишини ҳисобга олсак, бу вазифа биз учун ҳам нақадар муҳим эканлиги аён бўлади.

Такрор-такрор айтмоқчиман: жамиятни янгилашнинг инқилобий усулларига биз мутлақо қаршимиз. Биз тадрижий — эволюцион ислоҳотлар йўли тарафдоримиз ва бунга қатъий амал қиламиз. Мамлакатимизнинг тарихий ва миллий хусусиятларини, халқимиз табиатини - менталитетини инобатга олсак, ривожланишнинг мазкур йўли биз учун ниҳоятда мақбулдир.

Шу нуқтаи назардан, ҳаётнинг ўзи, иқтисодиётни ислоҳ этиш ва жамиятни янгилашнинг «ўзбекча модели» танлаган йўлимиз ва тамойилларимизнинг тўғри эканини кўрсатмоқда.

Ислоҳотларнинг айнан босқичма-босқич амалга оширилиши, демократик ва бозор ислоҳотларини кучли ижтимоий сиёсат, аҳолининг ночор қатламларини муҳофаза қилиш билан уйғун олиб борилиши ижобий натижалар бермоқда. Бу ҳол, менинг назаримда, сиёсатимизнинг қўллаб-қувватланиши ва эътироф этилишига сабаб бўлмоқда.

Ютуқларимизга, энг аввало, ислоҳотларнинг аҳоли томонидан қўллаб-қувватланишига таянган ҳолда, уларни янада чуқурлаштиришнинг устувор йўналишларини белгилаб олишимиз керак. Шуни унутмайликки, бундан саккиз йил муқаддам бошланган янгиланиш жараёнининг ютуқлари, халқимиз учун фаровон турмуш шароитларини яратиш, олдимизга қўйган мақсадларга етишмоғимиз - буларнинг барчаси истиқбол режаларини нечоғли аниқ, оқилона ва энг муҳими, реал белгилаб олишимизга боғлиқ.

Шундай қилиб, XX1 аср арафаси ва унинг дастлабки йилларида мамлакатимизнинг ривожланиш стратегияси, ислоҳотларни чуқурлаштириш ва жамиятни янгилаш борасидаги фаолиятимизнинг мазмун-моҳияти нималардан иборат бўлиши керак?

Биринчи устувор йўналиш — мамлакат сиёсий, иқтисодий ҳаётини, давлат ва жамият қурилишини янада **эркинлаштириш**. Ўзбекистондаги ислоҳотлар ва янгиланиш жараёнларига баҳо берар эканмиз, шуни таъкидлашни истардимки, ҳаётимизнинг барча соҳаларини эркинлаштириш йўли ўз моҳият эътиборига кўра мамлакатимизда амалга оширилаётган барча ўзгаришларнинг асосий боғловчи бўғинига айланади.

Шу билан бирга, табиийки, биз бугунги эркинлаштириш жараёнларига, жамиятимизни демократиялаштириш натижаларига бу йўлда эришилган дастлабки босқич сифатида қараймиз.

Шундан келиб чиққан ҳолда, эркинлаштириш тамойилини кенгайтириш соҳасидаги асосий йўналишларни белгилар эканмиз, диққат-эътиборимизни кўпроқ қайси вазифаларга қаратишимиз зарур?

Сиёсий соҳани эркинлаштириш борасида: аввалambor аҳолининг сиёсий фаоллигини кучайтириш, жамиятда манфаатлар ва қарама-қарши кучлар ўртасида мувозанатни таъминлайдиган кучли механизмларни шакллантириш зарур.

Демократиянинг энг муҳим тамойили — одамларнинг сайлов ҳуқуқини, ўз хоҳиш-иродасини эркин ифодалаш, ўз манфаатларини рўёбга чиқариш ва ҳимоя қилиш ҳуқуқини таъминлаш учун ҳақиқий шарт-шароит, қонуний-ҳуқуқий замин яратиб бериш лозим.

Шу маънода ҳокимият тузилмаларига бўладиган навбатдаги сайловлар жамиятни эркинлаштириш ва демократик ислоҳотлар йўлида сиёсий тизимимиз учун катта синов бўлади.

Сайловларни Конституциямиз ва қонунчилигимиз талабларига қатъий таянган ҳолда, умумэътироф этилган халқаро амалиёт меъёрлари доирасида ўтказиш муҳим аҳамиятга эгадир.

Давлат қурилиши ва фуқаролик жамиятини шакллантириш жараёнларини эркинлаштириш масаласи ҳам катта аҳамият касб этади. Бу борадаги асосий вазифалар ҳокимият барча тармоқларининг бир-биридан мустақил ҳолда иш юритиш тамойилларини мустаҳкамлаш, ҳокимият ваколатларини нодавлат ва жамоат ташкилотларига, фуқароларни ўз-ўзини бошқариш органларига босқичма-босқич ўтказа бориш, уларнинг ҳақ-ҳуқуқлари ва эркинликларини муҳофаза этишни кучайтиришдан иборат.

Иқтисодиёт соҳасини янада эркинлаштириш мақсади — биринчи навбатда давлатнинг бошқарув ролини чегаралаш, хўжалик юритувчи субъектларнинг иқтисодий эркинликларини ҳамда иқтисодиётнинг барча соҳаларида хусусий мулк миқёсларини кенгайтириш, мулкдорларнинг мавқеи ва ҳуқуқларини мустаҳкамлаш демакдир.

Иккинчи устувор йўналиш — жамият маънавиятини янада юксалтиришдан иборат. Маънавият ҳақида гап кетар экан, мен аввало, инсонни руҳий покланиш ва юксалишга даъват этадиган, инсон ички оламини бойитадиган, унинг иймон-иродасини, эътиқодини мустаҳкамлайдиган, виждонини уйғотадиган қудратли ботиний кучни тасаввур қиламан.

Эркин фуқаро маънавиятини, озод шахсни шакллантириш масаласи олдимизда турган энг долзарб вазифадир. Бошқача айтганда, биз ўз ҳақ-ҳуқуқларини танийдиган, ўз кучи ва имкониятларига таянадиган, атрофида содир бўлаётган воқеа-ҳодисаларга мустақил муносабат билан ёндашадиган, айни замонда шахсий манфаатларини мамлакат ва халқ манфаатлари билан уйғун ҳолда кўрадиган эркин, ҳар жиҳатдан баркамол инсонларни тарбиялашимиз керак.

Барчамиз яхши англаб олишимиз керакки, ҳаётимизнинг бошқа соҳаларидаги аҳвол, амалга оширилаётган ислоҳотларимизнинг самарадорлиги аввало халқ маънавиятининг тикланиши, бой тарихий меросимизнинг кенг ўрганилиши, анъаналаримизнинг сақланиши, маданият ва санъат, фан ва таълим ривожи билан узвий боғлиқдир.

Учинчи устувор йўналиш — кадрлар масаласи. Биз олдимизга қандай вазифа қўймайлик, қандай муаммони ечиш зарурати туғилмасин, гап охир-оқибат, барибир кадрларга ва яна кадрларга бориб тақалаверади. Муболағасиз айтиш мумкинки, бизнинг келажагимиз, мамлакатимизнинг келажаги, ўрнимизга ким келишига ёки бошқачароқ айтганда, қандай кадрлар тайёрлашимизга боғлиқ.

Олий Мажлис 1Х сессиясида қабул қилинган Кадрлар тайёрлаш бўйича миллий дастурни амалга ошириш, ҳаётга татбиқ этиш, ҳеч бир муболағасиз, стратегик мақсадларимиз — фаровон, қудратли, демократик давлат, эркин фуқаролик жамияти барпо этишимизнинг асоси бўлмоғи зарур.

Тўртинчи устувор йўналиш — халқ турмуш даражасининг изчил ва барқарор ўсиши, аҳолини янада кучли ижтимоий ҳимоя қилишни ифода этади.

Аҳолининг ижтимоий ҳимоясини таъминлаш ислоҳотларнинг барча босқичида асосий йўналиш бўлиб хизмат қилади. Бу ислоҳотларимизга асос қилиб олинган беш тамойилдан биридир. Биз бундан кейин ҳам шу тамойилга таянган ҳолда иш олиб боришимиз керак.

Бешинчи устувор йўналиш — жамиятдаги барқарорлик, тинчлик, миллатлар ва фуқароларо тотувликни, сарҳадларимиз дахлсизлигини, мамлакатимиз ҳудудий яхлитлигини таъминлашдан иборат.

Шу муносабат билан мен Ўзбекистон бошқа давлатларнинг ички ишларига аралашмаслик, халқаро ҳамкорликни ривожлантириш, дунё мамлакатлари билан тенг ҳуқуқлилик асосида шерикчилик қилиш, барча можаро ва муаммоларни фақат тинч сиёсий ва ҳуқуқий воситалар билан ҳал этиш тарафдори эканини яна бир бор маълум қилмоқчиман.

Аммо минтақадаги аҳвол, дунёнинг бошқа ҳудудларида вазиятнинг кескинлашуви Ўзбекистоннинг суверенитетига, изчил ва барқарор ривожига хавф солиши мумкин бўлган кучларга муносиб жавоб қайтарадиган хавфсизлик тизимларини яратишни тақазо этмоқда. Мазкур вазифаларни бажарган тақдирдагина биз фаровон турмушга, адолатли ҳаётга эришамиз, жаҳон ҳамжамиятида ўзимизга муносиб ўрнимиз ва нуфузимиз бўлади.

Азиз ватандошлар!

Мазкур йўналишлар ҳақида гап борар экан, албатта биз учун бу ишлар янгилик эмаслигини айтиб ўтмоқчиман. Гап, аввало, аллақачон бошланган ислоҳотлар моҳиятини янада теранроқ идрок этиш ва уни чуқурлаштириш, тараққиёт ва ривожланиш йўлидаги саъй-ҳаракатларимиз гарови — муҳим йўналишларни муайян шароитларда рўёбга чиқариш ҳақида бормоқда.

Мазкур вазифаларни бажариш ва энг аввало, жамиятни янада эркинлаштириш, ислоҳотларни чуқурлаштириш учун нима қилишимиз, диққат-эътиборимиз, имкониятларимизни нималарга қаратишимиз керак?

Энг аввало қонунчилик фаолиятимиздаги камчиликларни танқидий баҳолаб, бартараф этиш, қонунларимизнинг мукаммал ва изчил бўлишига эришмоғимиз ва, энг муҳими, барча ҳуқуқий давлатлар қаторида қонун асосида яшашни ўрганишимиз зарур. Шу билан бирга, қонунчилик ва меъёрий асосларни шакллантириш жамиятни ўзгартириш ва ислоҳ этиш жараёнидан олдинроқ юриши керак.

Аҳолимизнинг сиёсий фаоллиги ҳали замон талаблари даражасида эмаслигини, ҳамон суст эканини қайта-қайта айтишга тўғри келмоқда. Тан олишимиз керак: эски андозалардан тўлиқ қутила олмаяпмиз. Барча муҳим қарорлар юқоридан қабул қилиниб, бизларни борйўғи итоатгўй ижрочиларга, баъзан ўйланмай қабул қилинган қарорлар қурбонига айлантирган маъмурий-буйруқбозлик, мустабид тузум иллатларидан жудо бўлишимиз қийин кечяпти.

Сиёсий маданиятни юксалтириш керак. Одамлар ҳокимият қарорлари қандай қабул қилинишини, уларнинг ижроси қандай назорат қилинаётганини билишлари, бу қарорларни тайёрлаш ва амалга оширишда фаол иштирок этишлари зарур. Бошқача айтганда, жамият марказда ва жойларда сайланган ҳокимият ўз тақдирини қай тарзда ҳал этаётгани, уларнинг истиқболини қай тарзда белгилаётганидан хабардор бўлиб туриши керак.

Ҳар бир инсон жамиятдаги ўз ўрнини билиши, ўзини жамиятнинг ажралмас қисми деб ҳис этиши даркор.

Жамиятни демократиялаш жараёни сиёсий институтлар — **партиялар, нодавлат ва жамоат ташкилотларини** мустаҳкамлаш ва ривожлантириш билан бевосита боғлиқ.

Бу гап аввало партиялар масаласига тааллуқли. Сиёсий партиялар ва ҳаракатлар мамлакатимизнинг сиёсий, иқтисодий, маънавий ҳаётидан муносиб ўрин ололмаётгани ҳақида кўп гапирилмоқда. Айтиш керакки, бу танқид ўринлидир.

Сиёсий партиялар, жамоат ташкилотлари ҳокимият тизимларидан, аввало ҳокимиятнинг сайлаб олинаётган органларидан ўрин олиш учун курашар эканлар, аниқ мақсадлари, ҳаракат дастурлари бўлиши керак. Токи бу дастурларнинг амалга оширилиши мамлакатдаги ижобий ўзгаришларга баракали таъсир этсин.

Бунинг учун аввало партия етакчилари ҳам, уларнинг тарафдорлари ҳам нима учун ва нимага қарши курашаётганларини аниқ-равшан тасаввур этишлари зарур.

Барча демократик давлатларда бўлганидек бизда ҳам партияларнинг ўзаро кураши, ғоя ва қарашларнинг рақобати, керак бўлса, сайловчилар овози учун кураш бўлиши табиий. Албатта, бу кураш мамлакатда қабул қилинган конституцион ҳуқуқий меъёрлар ва қонунчилик тартиб-қоидалари доирасида олиб борилиши керак.

Жамият ҳаётида нодавлат ва жамоат тизимларининг мавқеи ўсиб бораётганини алоҳида таъкидлашни истардим. Сўнгги беш йил ичида жамоат бирлашмалари ва нодавлат ташкилотлар сони 1500 тага кўпайиб, бугун уларнинг сони 2300 тага етди. Улар фақат аҳоли фикрининг турли кўринишларини ифода этиб қолмасдан, одамларнинг ижтимоий фикрини шакллантиришга ҳам фаол таъсир кўрсатмоқда.

Бугун сессияда «Нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисида»ги Қонун муҳокама этилади ва биз уни яна бир бор танқидий кўз билан баҳолашимиз зарур. Муҳими шундаки, қонун асосида ташкил этилаётган нодавлат ва жамоат ташкилотлари фақат хайрия ва мурувват муассасаларига айланиб қолмасин. Тўғри, бу хайрли ишлар ҳам жамоат ташкилотлари фаолиятининг бир жиҳати, лекин асосий томони эмас. Уларнинг бош вазифаси — энг аввало, демократик қадриятларни, кишиларнинг қонуний ҳақ-ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қилишдан иборатдир.

Нодавлат ва жамоат ташкилотларини ривожлантиришдан мақсад — жамият аъзоларининг манфаатлари мувозанатини таъминлаш ва ҳимоя қилиш. Сиёсий ва ижтимоий соҳада эса давлат тизимларига муқобил куч сифатида улар адолат тарозисини ҳаётда ҳукмрон қилишга ҳисса қўшишлари лозим.

Бугун аёллар ва ёшларнинг жамият ҳаётидаги ўрни ва мавқеини янада юксалтириш ўта муҳим масаладир. Жамиятимизнинг гуллари айнан мана шу аёлларимиз ва ёшларимиздир, десак, асло муболаға бўлмайди. Шунинг учун ҳам аввало аёллар йили муносабати билан қабул қилинган Дастур тадбирларини оғишмай, изчил амалга ошириш зарур. Бундан ташқари, аёллар меҳнатини енгиллаштириш, айниқса уларнинг турмуш шароитини яхшилаш ҳақида жиддий ўйлаб кўриш ва керакли тадбирларни амалга ошириш даркор.

Аёллар ўртасида олиб бориладиган ишларнинг шаклларини кенгайтириш, уларнинг илмий ва маданий савиясини кўтариш керак. Шуни унутмайликки, жамиятнинг демократик ўзгаришлар йўлидан нечоғли илгарилаб кетгани шу жамиятнинг аёлларга бўлган муносабати унинг маданий-маънавий савиясини белгилайди.

Ёшлар билан ишлаш масалалари алоҳида эътиборни талаб қилади. Биз мамлакатимизнинг истиқболи ёш авлодимиз қандай тарбия топишига, қандай маънавий фазилатлар эгаси бўлиб вояга етишига, фарзандларимизнинг ҳаётга нечоғли фаол муносабатда бўлишига, қандай олий мақсадларга хизмат қилишига боғлиқ эканини ҳамиша ёдда тутишимиз керак. Бизнинг бугунги меҳнатимизга қандай баҳо берилиши ҳам ана шунга боғлиқ.

Биз фарзандларимизнинг баркамол руҳий дунёси учун, уларнинг маънавий-ахлоқий жиҳатдан етук, жисмонан соғлом бўлиши учун доимо қайғуришимиз, курашмоғимиз зарур. Шундай экан, вояга етмаганлар ўртасида жиноятчилик даражасининг юқорилигича қолаётгани, рўйхатга олинган ишсизларнинг анча қисмини ёшлар ташкил этиши бизни ташвишга солмай қўймайди.

16 февралдаги фожеали воқеаларнинг иштирокчилари асосан ёшлар экани бизни айниқса ташвишлантиради. Бизнинг беғам, лоқайдлигимиз, ишимиздаги камчиликлар оқибатида улар жиноий гуруҳлар, экстремистлар таъсирига, диний мутаассиблар таъсирига тушиб қолган.

Бу аввало сиёсий-ижтимоий соҳадаги муайян нуқсонлар, энг муҳими, ёшлар ташкилотлари ва маҳалла кенгашлари ишидаги катта камчиликларни кўрсатади. Мен бу масалада давлат ҳокимияти ва жамоат ташкилотлари барча бўғинлари раҳбарларининг айби борлигини таъкидлашга мажбурман.

Ҳурматли халқ ноиблари!

Давлат қурилиши жараёнларини чуқурлаштириш ва эркинлаштириш тўғрисида гапирганда Конституцияда ва қабул қилинган қонунларда кўзда тутилган — **ҳокимиятнинг турли тармоқларини бир-биридан ажратиш тамойили** амалда қандай рўёбга чиқарилаётганига алоҳида эътибор бериш муҳимдир.

Мамлакатимизда амалда давлат бошқаруви тизими таркиб топди. Давлатимизда қонун чиқарувчи олий орган — Олий Мажлис бор, сайлаб қўйиладиган маҳаллий ваколатли органлар — Кенгашлар бор, Президент бор, Бош вазир, Бош вазир ўринбосарлари бор, тегишли ваколатга эга бўлган вазирлар ва маҳкамалар раҳбарлари бор. Ҳокимлар ва уларнинг таркибий бўлинмалари бор. Табиийки, ана шу тизимнинг ҳаммаси, ундаги ҳар бир ҳокимият тузилмаси ўз вазифаларини аниқ бажариши ва ягона пировард мақсадни - халқ иродаси ва умидларини рўёбга чиқаришни кўзлаб ишлаши керак.

Келинг, ўзимизга шундай савол берайлик: бу тизим қанчалик самарали ишламоқда, бу тизимнинг ҳар бир бўғини ўз зиммасига юклатилган вазифаларни ва бурчларини қандай бажармоқда?

Тўрачилик, ўз вазифасига совуққонлик билан қараш, порага сотилиш ҳоллари бу тизим асосларига нечоғли зарар етказмоқда?

Бу муаммоларни ечиш учун қуйидаги масалаларга эътибор бериш лозим:

биринчидан, давлат бошқаруви тизимининг ўзини ривожланган ва демократик мамлакатлар намунаси асосида, уларга ўхшатиб такомиллаштириш. Бу тўхтовсиз давом этадиган жараёндир;

иккинчидан, кадрлар масаласини ҳал этиш. Бошқарув тизимининг асосий, ҳал қилувчи жойларида замонавий фикр юритадиган, ўз халқи, ўз Ватани манфаатларига ғоят садоқатли, юқори малакали кадрлар ишлаши лозим;

учинчидан, ижроия ҳокимияти устидан жамоатчилик, аввало сайлаб қўйиладиган ҳамда ваколатли органлар назоратини, бошқача айтганда, зарур ваколат берилган халқ депутатлари амалга ошириладиган назоратни бутун чоралар билан кучайтириш лозим.

Бир мисолни олиб кўрайлик. Мамлакат парламенти — Олий Мажлис Конституцияга мувофиқ бизда Президент таклифи бўйича бошқа мамлакатлардаги каби фақат Бош вазирнигина эмас, балки ҳукуматнинг бутун таркибини номма-ном сайлайди. Лекин ҳукумат аъзолари парламент томонидан уларнинг фаолияти мунтазам назорат қилинаётганини ҳис этяптими ёки йўқми?

Афсуски, жойларда ҳам худди шундай аҳвол мавжуд. Маҳаллий Кенгашлар — ваколатли органлар томонидан сайланадиган биринчи шахслар - ҳокимлар ҳамда ҳокимликлар таркиби депутатлар олдида ўзлари мунтазам ҳисобот беришлари лозимлигини қанчалик сезишяпти? Бу борада ҳал этиш зарур бўлган жуда катта муаммо мавжуд.

Биз олдимизга фуқаролик жамияти барпо этиш мақсадини қўйганмиз.

Фуқаролик жамиятини қуриш бир қанча ваколатли вазифаларни давлатдан маҳаллий ҳокимият органларига, жамоат тузилмаларига ва фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органларига босқичма-босқич топширишни кўзда тутади.

Давлат тасарруфида асосан конституцион тузумни, мамлакатнинг мустақиллиги ва ҳудудий яхлитлигини ҳимоя қилиш, ҳуқуқ-тартибот ва мудофаа қобилиятини таъминлаш, инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини, мулк эгаларининг ҳуқуқларини, иқтисодий фаолият эркинлигини ҳимоя қилиш, самарали ташқи сиёсат ўтказиш каби вазифалар қолиши керак.

Стратегик аҳамиятга молик масалалар, муҳим иқтисодий ва хўжалик масалалари бўйича, пул ва валюта муомаласи бўйича қарорлар қабул қилиш, хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг ҳуқуқий шарт-шароитларини яратиш, экология масалалари, умумреспублика транспорт ва муҳандислик коммуникацияларини ривожлантириш, янги тармоқларни вужудга келтирадиган ишлаб чиқаришни барпо этиш масалалари давлат миқёсида ҳал этилиши лозим.

Қолган барча вазифалар ва айниқса, биринчи навбатда, бозор ислоҳотларини амалга ошириш, тадбиркорликни рағбатлантириш, хусусий мулкни ривожлантириш, аҳолини иш билан таъминлаш, истеъмол бозорини тўлдириш, ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш, одамларнинг моддий фаровонлигини ошириш ва аҳолини кучли ижтимоий муҳофаза қилиш масалалари маҳаллий ҳокимият идоралари ҳамда фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари томонидан ҳал этилиши керак. Айни шу йўл билан биз фуқаролик жамиятининг мустаҳкам асосларини барпо этишимиз мумкин.

Қонун нуқтаи назаридан қараганда маҳаллий органлар, янги қонунлар қабул қилингач фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари ҳам кўп жиҳатдан ана шундай ваколатларга эга бўлди. **Энди энг муҳим вазифа ана шу ваколатларни амалга оширишнинг таъсирчан механизмини яратишдир.**

Биз маҳаллий ҳокимият органлари ва фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари олдига қўйилган вазифаларни ҳал этиш учун улар етарли молиявий ресурсларга эга бўлишига эришмоғимиз лозим. Бунинг учун уларнинг даромадларини шакллантирувчи манбаларни мунтазам кенгайтириб бориш зарур бўлади.

Бугунги кундаёқ солиқ тўғрисидаги қонунда кўзда тутилган барча маҳаллий солиқлар ва йиғимларгина эмас, умумдавлат солиқларининг анчагина қисми ҳам маҳаллий бюджетларга йўналтирилмоқда. Натижада давлат бюджети барча даромадларининг 62 фоизидан кўпроқ қисми маҳаллий бюджетлар улушига тўғри келмоқда. Энг муҳими эса, барча бюджет харажатларининг 58 фоизидан кўпроғи маҳаллий бюджетлар орқали амалга оширилмоқда.

Жамоат идораси бўлмиш фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари ресурсларини мустаҳкамлашда шу органлар орқали аҳолини ижтимоий қўллаб-қувватлашга сарфланаётган катта миқдордаги бюджет маблағидан ташқари, тадбиркорликни фаол ривожлантириш, кичик корхоналар ва аҳолига хизмат кўрсатиш соҳаси иншоотларини барпо этиш ҳисобидан тушадиган маблағни кўпайтиришни ҳам ҳисобга олиш лозим.

Маҳаллий ҳокимият органлари ва фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари бажарадиган вазифалар доирасини кенгайтириш, уларга давлат ваколатларининг бир қисмини босқичма-босқич топшириш лозим. Бунда энг муҳими, аҳолининг касб ва ижтимоий таркиби манфаатларини янада тўлароқ ифодалаш ва ҳимоя қилишда нодавлат, жамоат тузилмаларининг ҳуқуқ ва мавқеларини ошириш даркор. «Кучли давлатдан - **кучли фуқаролик жамияти сари»** деган сиёсий қурилиш дастурининг моҳияти ана шунда яққол намоён бўлади. Айнан шундай ёндашув фуқароларнинг ўзларига ўз ҳаёти ва бутун жамият ҳаётини бошқаришда ва ташкил этишда кенг иштирок этиш учун имконият яратади. Бу эса фуқаролик жамияти тамойилларига тўла мос келади.

Ҳурматли депутатлар!

Суд-ҳуқуқий соҳасига дахлдор ислоҳотларни чуқурлаштириш масалаларига алоҳида тўхталмоқчиман.

Биз **адвокатура тизимини кучайтириш ва унинг чинакам мустақиллигини таъминлаш,** уларнинг ваколатлари ва мақомини прокуратура мақомига тенглаштириш учун қонунчилик соҳасида ҳам, амалий ишлар соҳасида ҳам кўпгина чора-тадбирлар кўрмоқдамиз.

Ҳар қандай суд жараёнида, жиноий иш кўрилаётган бўлса ҳам, фуқаролик иши кўрилаётган бўлса ҳам, бир томонда айбловчи, иккинчи томонда тенг ҳуқуқ билан ҳимоячи сўзга чиқади.

Фақат қонунга бўйсунувчи суд, судьялар эса қонуний ҳуқуқларга, ўз виждонига амал қилиб, айбловчи ва ҳимоя қилувчи томонларнинг фикрларини холисона ҳисобга олиш асосида мустақил равишда адолатли, қонуний ҳукм чиқаради.

Бундан хулоса қилиб айтиш керакки, суд тизимини ислоҳ қилиш аввало **ҳукм чиқарувчи судьяларнинг чинакам мустақиллигини таъминлашга қаратилиши керак**.

Фақат шундай қилганда ҳозир судни жазоловчи орган деб биладиган одам судга ўз ҳуқуқлари ва эркинликларини, манфаатларини ҳимоя қилиши лозим бўлган орган сифатида мурожаат қиладиган бўлади. **Ана шундагина суд ҳокимиятнинг ҳақиқий мустақил учинчи тармоғига айланади.**

Бу борадаги муаммоларни ҳал қилиш учун суд-ҳуқуқий тизимини ислоҳ қилиш бўйича таклифларни тайёрлаш учун Олий Мажлис ҳузурида — парламентда доимий ишлайдиган ваколатли комиссия тузишни зарур деб биламан. Бу комиссияга тегишли ваколатларни бериш керак.

Эркин ва мустақил оммавий ахборот воситалари ҳар томонлама ривож топиши лозим. Улар ҳақли равишда ҳокимиятнинг тўртинчи тармоғи бўлиши даркор.

Оммавий ахборот воситалари ҳаётимизга кун сайин чуқурроқ кириб бораётганини ҳозир ҳеч ким инкор этолмайди. Бу жараённи биз табиий ҳол деб қабул қилмоқдамиз. Бугунги кунда нашрлар сони кўпайибгина қолмасдан — ҳозир 490 та газета ва 138 та журнал рўйхатга олинган — жамиятни ривожлантириш ва давлат қурилишида уларнинг аҳамияти ва тутган ўрни ҳам ортиб бормоқда.

Ҳозирги пайтда қабул қилинган қонунлар ва қонун ҳужжатлари ижроси устидан жамоат назоратини, давлат ҳамда мансабдор шахсларнинг фаолияти устидан назоратни амалга оширадиган механизм сифатида оммавий ахборот воситаларининг мавқеини кучайтириш зарур. **Айни шу оммавий ахборот воситалари ҳар бир киши ўз фикрини ифода эта олишига имкон берадиган эркин минбар бўлиши керак. Айни шу оммавий ахборот воситалари жамиятимизнинг демократик қадриятларини ва тушунчаларини ҳимоя қилиши, одамларнинг сиёсий, ҳуқуқий ва иқтисодий онгини шакллантириш бўйича фаол иш олиб бориши лозим.**

Оммавий ахборот воситалари ҳамиша жамоатчилик фикрига кучли таъсир ўтказишга қодир бўлган фаол қурол бўлиб келганини унутмаслигимиз керак. Шу сабабли журналист кадрларнинг, қалами ўткир, демак, одамларнинг қалбига кириб бора оладиган кишиларнинг масъулияти каттадир. Биз журналистлар аҳли сиёсий етук, масъулиятли, ҳалол ва виждонли, ўз ишини яхши биладиган, мамлакатимизнинг ватанпарвар кишиларидан иборат бўлишига эришмоғимиз даркор.

Азиз дўстлар!

Жамиятда фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қилиш таъминланганда у чинакам ҳуқуқий, фуқаролик жамияти бўлади. Ҳар бир киши ўз ҳуқуқларини аниқ ва равшан билиши, улардан фойдалана олиши, ўз ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қила олиши лозим. Бунинг учун аввало, мамлакатимиз аҳолисининг ҳуқуқий маданиятини ошириш зарур. Шу билан бир вақтда ҳар бир инсон тўраларча ўзбошимчаликдан, қонунсизликдан ўз ҳуқуқларини ҳимоя қиладиган идоралар мавжудлигига амин бўлмоғи керак.

Бу хусусда мен қуйидагиларни амалга оширишни таклиф қиламан.

Биринчидан, инсон ҳуқуқлари соҳасида Миллий ҳаракат дастурини ишлаб чиқиш, инсон ҳуқуқларини ҳимоя қиладиган муассасаларнинг яхлит тизимини барпо этиш.

Инсоний мезонлар, ҳукуматга қарашли бўлмаган ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ташкилотлар ва оммавий ахборот воситаларини ривожлантириш масалалари бўйича Европа хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилоти ва бошқа ташкилотлар билан ҳамкорликни кучайтириш лозим. Республика минтақаларида Инсон ҳуқуқлари бўйича вакил самарали фаолият кўрсатиши учун шарт-шароит яратиш, Омбудсмен институтининг ҳақиқий мустақиллигини таъминлаш зарур.

Иккинчидан, инсон ҳуқуқлари соҳасидаги асосий халқаро шартномаларга қўшилишга доир ишларни давом эттириш керак.

Янги халқаро шартномаларга қўшилибгина қолмай, шу декларациялар бўйича зиммамизга олган халқаро мажбуриятларни бажаришнинг, барча органлар, мансабдор шахслар ва фуқаролар бу декларациялар талабларига сўзсиз риоя қилишининг механизмини қонун йўли билан ишлаб чиқиш зарур.

Учинчидан, фуқароларнинг ижроия органларига мурожаатларининг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш, фуқароларнинг шикоят-

(Давоми 3-бетда)

ЎЗБЕКИСТОН XXI АСРГА ИНТИЛМОҚДА

(Давоми. Боши 1,2-бетларда)

ларини ўз вақтида ва одилона кўриб чиқиш учун, давлат органлари масъулиятини ошириш мақсадида «Давлат органлари томонидан фуқароларнинг шикоятлари ва аризаларини кўриб чиқиш тартиби тўғрисида» қонун қабул қилиш зарур.

Энди иқтисодиёт масалаларига ўтсак.

Бу соҳада **биринчи галдаги** асосий вазифа — **мулкдорлар синфини шакллантириш масаласини тубдан ҳал этиш лозим. Бошқача айтадиган бўлсак, биз ўз олдимизга қўйган мақсадни — хусусий мулкчилик етакчи ўринда турадиган кўп укладли иқтисодиётни барпо этиш мақсадини амалга оширишимиз керак.**

Бу устувор вазифани бажариш мақсадида биз пайчилик муносабатлари орқали, фермер ва деҳқон хўжаликларини ривожлантириш орқали қишлоқда эгалик туйғусини қайта тиклаш юзасидан, хусусий тадбиркорликни ривожлантириш юзасидан қабул қилган қарорларимиз ҳаётда тўла рўёбга чиқиши учун барча ишни қилишимиз лозим.

Эркин тадбиркорлик учун иқтисодий ва ҳуқуқий шарт-шароит яратиш зарур. Кичик ва ўрта бизнесни кенг ривожлантириш учун ҳамма йўлни очиб бериш лозим.

Тадбиркорлик тузилмаларининг молия, банк ва бошқа бозор тузилмалари билан муносабатларини мустаҳкамлаш, энг муҳими, кредит олиш йўлида мавжуд тўсиқларни олиб ташлаш лозим. Уларнинг хомашё ресурсларидан фойдаланишларига кенг йўл очиб бериш, улар ишлаб чиқараётган маҳсулот мамлакатнинг ўзида ҳам, унинг ташқарисида ҳам сотиладиган бозорни кафолатловчи тизимни барпо этиш даркор.

Кичик бизнес учун бошқарувчи кадрлар тайёрлайдиган, уларнинг иқтисодий ва ҳуқуқий маданиятини оширадиган бизнес мактаблари тармоғини вужудга келтириш зарур.

Энг муҳими эса, биз, иқтисодиёт таркибида кичик, ўрта ва хусусий бизнес муносиб ўрин эгаллашига, керак бўлса, ҳал қилувчи ўринни эгаллашига, яқин икки-уч йил ичида кичик ва **хусусий корхоналар сонини икки баравар кўпайтириб, ялпи миллий маҳсулотда уларнинг улушини камида 25 фоизга етказишга эришмоғимиз лозим.**

Иккинчидан, иқтисодиётни эркинлаштириш **ҳақиқий рақобат муҳитини** шакллантириш билан узвий боғлиқдир. Рақобат бўлмаса, бозор иқтисодиётини барпо этиб бўлмайди. Рақобат — бозорнинг асосий шарти, айтиш мумкинки, унинг қонунидир. Биз «Монополия фаолиятини чеклаш тўғрисида» қонун қабул қилганмиз, лекин у амалда иш бераётгани йўқ. Статистика маълумотларига қараганда, эндиликда давлат тасарруфидан бутунлай чиқарилган савдо, хизмат кўрсатиш соҳаларида ҳам монополия тузилмаларига дуч келяпмиз.

Аҳвол шундай экан, қонун ва кишилар манфаатларини ҳимоя қилиши лозим бўлган Монополиядан чиқариш қўмитаси, солиқ органлари, прокуратура нима билан шуғулланмоқда, деган савол туғилади. Афсуски, улар бу масалалар билан жиддий шуғулланишмаяпти. Натижада ишлаб чиқаришга, энг муҳими эса, истеъмолчига, одамларнинг манфаатларига зарар етмоқда.

Хўш, бу соҳада аҳволни ўнглаш учун нима қилмоқ керак? Аввало, монополияга қарши қонунни кучайтириш, монополия тузилмаларини камайтириш ва тугатиш юзасидан амалий чоралар кўриш лозим. **Табиий монополиялар тўғрисида қонун қабул қилиш, истеъмолчилар ҳуқуқларини ҳимоя қилишни кучайтиришга қаратилган чора-тадбирларни ишлаб чиқиш даркор.**

Учинчидан, иқтисодиётни эркинлаштириш тўғрисида сўз юритганда, **бозор инфратузилмасини ривожлантириш**, молия ва банк тизими фаолиятини такомиллаштириш зарурлиги тўғрисида қайта-қайта гапиришга тўғри келмоқда. Кенг тармоқли бозор инфратузилмаси - фонд ва улгуржи бозорлар, биржалар, кредит ва молия муассасалари, лизинг ва консалтинг компаниялари, тадбиркорларга хизмат қилиши лозим бўлган бошқа тузилмалар том маънода шакллантирилмас экан, улар тўла куч билан ишламас экан, биз иқтисодиётимизни очиқ, эркин, энг муҳими, самарали, қисқа қилиб айтганда, ҳақиқий бозор иқтисодиётига айлантира олмаймиз.

Шу жиҳатдан қараганда, банк тизимини ислоҳ қилишни жадаллаштириш, фонд бозорини ташкилий жиҳатдан мустаҳкамлаш, халқаро ярмарка савдоси билан шуғулланадиган республика марказини барпо этишни ниҳоясига етказиш, ташкил этилган улгуржи бозорлар фаолиятини яхшилаш зарур. Хуллас, бозор инфратузилмасини барча даражада изчиллик билан шакллантириш амалий ва қонунчилик фаолиятимизнинг устувор йўналишларидан бири бўлмоғи керак.

Тўртинчидан, ташқи иқтисодий фаолиятни ташкил этишнинг бутун тизимини тубдан қайта кўриб чиқиш лозим. Мен бу соҳани бошқариш ҳаддан ташқари расмийлашиб, маъмурийлашиб кетган, деб ҳисоблайман. Унда иқтисодий йўл билан, тарифлар билан бошқаришдан кўра маъмурий чеклашлар орқали бошқариш усуллари устунлик қилмоқда. Биз ташқи иқтисодий фаолиятнинг жаҳонда қабул қилинган маърифий шаклларига тезроқ ўтишимиз, Бутун дунё савдо ташкилотига аъзо бўлишга эришмоғимиз даркор.

Шу билан бир вақтда биз иқтисодиётимизга хорижий сармояни янада кенгроқ жалб этиш учун, иқтисодиётда таркибий ўзгаришларни амалга ошириш, мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш жараёнларида, жаҳон бозорида рақобат қила оладиган маҳсулот ишлаб чиқаришни ташкил этишда хорижий инвесторлар янада фаол иштирок этиши учун яратилган ҳуқуқий ва иқтисодий шарт-шароитларни такомиллаштиришимиз лозим.

Бешинчидан, валюта тизими ва бозорини эркинлаштириш зарур. Биржадан ташқари бозорни кенгайтириш ва ривожлантириш, тижорий банкларнинг роли ва масъулиятини ошириш ҳисобидан, 2000 йилдан бошлаб миллий валютамизни эркин муомаладаги валютага тўлиқ алмаштириш (конвертация қилиш) масаласини ечиш вақти келди. Бу тадбир мамлакатимизга кириб келаётган инвестициялар ҳажмини ошириш гарови ва кафолатидир.

Олтинчидан, иқтисодиётни эркинлаштириш аввало давлат ва турли текширувчи, назорат қилувчи органлар томонидан корхоналарнинг хўжалик фаолиятига ноўрин аралашишни чеклаб қўйиш билан боғлиқ. Бу соҳада текширишлар ва тафтишлар сонини кескин чеклаб қўядиган маълум қарорлар қабул қилинди. Бу қарорларга риоя этилиши устидан қатъий назорат ўрнатиш, ҳозир ҳам корхоналарнинг ишлаб чиқариш фаолиятига қонунга хилоф равишда аралашиш фикридан қайтмаган кишиларни қаттиқ жазолаш лозим бўлади.

Бундай тартибсизликлар учун хизмат бурчи юзасидан тадбиркорларнинг манфаатини ҳимоя этиши лозим бўлган ҳуқуқни муҳофаза қилиш ва солиқ органларининг нопок ходимларига нисбатан талаб бир неча бор кўпроқ, жазо эса янада қаттиқроқ бўлиши керак.

Иқтисодиётни эркинлаштириш — хўжалик юритувчи субъектларнинг ўз фаолияти учун иқтисодий ва молиявий масъулиятини ошириш демакдир. **Банкротлик институтининг аҳамиятини ошириш, хўжалик судлари фаолиятини кучайтириш лозим.**

Ҳурматли депутатлар!

Мамлакатимиз келажаги учун Олий Мажлиснинг IX сессиясида қабул қилинган Кадрлар тайёрлаш бўйича миллий дастурнинг амалга оширилиши жуда муҳим аҳамиятга эга. Бу дастурни бажариш учун жавобгар кишилар олдига мен қуйидаги вазифаларни қўймоқчиман.

Биринчи. Янги ўқув йили бошлангунга қадар таълим тизимида мазкур тажриба қандай ўтаётганини ва унинг дастлабки натижаларини чуқур таҳлил этиб, таълим андозалари, ўқув режалари ва дастурлари мазмунига ислоҳотларнинг бош мақсадидан келиб чиққан ҳолда, яъни янги авлодни камол топтиришга қаратилган зарур тузатишлар киритиш даркор.

Иккинчи. Янги дарсликларни, замонавий педагогик ва ахборот технологияларини ўз вақтида ишлаб чиқиш ва жорий этишни таъминлашни алоҳида назорат остига олиш зарур.

Учинчи. Юқори малакали педагог кадрлар тайёрлаш ва қайта тайёрлашга алоҳида эътибор бериш лозим. Кадрлар тайёрлашнинг сифати, эркин фикрловчи шахс-фуқарони камол топтириш эртага синфхоналар ва аудиторияларда кимлар дарс ва сабоқ беришига боғлиқ.

Умуман ислоҳот йилларида биргина ўрта махсус, касб-ҳунар таълими учун 86 та янги муҳандислик-педагогик йўналишлар бўйича 50 мингдан ортиқ педагог кадрлар тайёрлаш лозим бўлади.

Тўртинчи. Ихтисослашган қурилиш трестлари тузишни ниҳоясига етказиш, барча зарур лойиҳа-смета ҳужжатларини тайёрлаш ва Дастурда белгиланган академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежларини фойдаланишга топшириш ишларини тўла ҳажмда бажариш лозим.

Жорий йилда ва 2000 йилда республиканинг ҳар бир тумани ва шаҳари замонавий талабларга жавоб берадиган янги турдаги ўқув юртлари билан таъминланиши учун 180 та янги касб-ҳунар коллежи ва 15 та академик лицейни қуриб фойдаланишга топшириш лозим. 2005 йилга қадар биз республикамизда 1611 та касб-ҳунар коллежи ва 181 та академик лицейдан иборат бўлган ўрта махсус ва касб-ҳунар ўқув юртларининг замонавий тармоқларини бунёд этишимиз керак. Бу тўққизинчи синфларни битирувчиларни ўрта махсус, касб-ҳунар таълими мактабларига тўла қамраб олишни таъминлайди.

Яна бир бор таъкидлаб ўтишга тўғри келади: амалга оширилаётган барча ислоҳотларнинг тақдири шу масалага, яъни кадрлар тайёрлашга чамбарчас боғлиқлигини биз аниқ ва равшан англаб олишимиз лозим. Ўзини шу мамлакатнинг ҳақиқий ватанпарвари деб биладиган ҳар бир киши бу Дастурни амалга оширишга ўз меҳнатини, ўз улушини қўшади, деб ишонаман.

Қадрли дўстлар!

Демократик ва бозор ислоҳотлари ҳамда янгиланиш йўлида қилаётган барча ишларимиз халқимиз манфаатларини кўзлаб, уларнинг фаровонлигини оширишга қаратилиши лозимлигини мен қайта-қайта таъкидлаб келаман.

Мамлакатимизда вужудга келаётган макроиқтисодий вазиятга ҳамда иқтисодиётнинг амалда юксалишига асосланиб, биз, энг аввало, **ҳозир яқин беш йил ичида иш ҳақининг энг кам миқдорини 3,5 баравар оширишни ўз олдимизга вазифа қилиб қўйишга ҳақлимиз.** Иш ҳақи энг кам миқдорининг бундай оширилиши иқтисодий юксалишнинг бошқа омиллари билан қўшилиб, шу даврда аҳоли жон бошига тўғри келадиган ўртача даромадни 1,8—2,0 баравар оширишга имкон беради.

Иккинчидан, аҳоли даромадларини ошириш билан бир қаторда уларнинг харид қувватини ҳам ошириш зарур. Бунинг учун пулнинг қадрсизланишига қарши қаратилган қатъий чораларни кўриш ва яқин беш йил ичида пулнинг қадрсизланиш даражасини йилига 6-8 фоиз камайишига эришиш зарур. Асосан мамлакатимизда ишлаб чиқаришни кўпайтириш ҳисобига ички истеъмол бозорини кундалик зарур товарлар билан мунтазам ва ишончли тарзда тўлдириш чора-тадбирларини амалга ошириш даркор. Шу мақсадда саноат ишлаб чиқариши умумий ҳажмида истеъмол товарларининг улушини яқин беш йил ичида 50 фоизга етказиш зарур.

Учинчидан, аҳолини ижтимоий ҳимоялашнинг амалдаги механизмини танқидий баҳолаш ва мустаҳкамлаш, унинг аниқ тоифадаги кишиларга қаратилишини кучайтириш лозим бўлади. Давлат томонидан аҳолини ижтимоий қўллаб-қувватлаш ҳажми ва миқдорини кўпайтириш билан бир вақтда ҳақиқатда ёрдамга муҳтож бўлган кишилар ва оилаларгина ижтимоий ёрдам олишлари лозим.

Тўпланган ижобий тажрибани ҳисобга олиб фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари орқали аҳолини ижтимоий қўллаб-қувватлаш ва ҳимоялаш тажрибасини янада кенг жорий этиш зарур. Шундагина биз аҳолини ижтимоий ҳимоя қилишда аниқликни ва адолатни таъминлай оламиз. Энг муҳими эса, шу мақсадлар учун ажратилаётган катта маблағдан самарали фойдаланишни таъминлай оламиз.

Аҳолини ижтимоий ҳимоялаш тизимида ёлғиз қариялар, пенсионерлар ва ногиронларнинг талаблари ва эҳтиёжларига алоҳида эътибор бериш лозим бўлади.

Ҳокимликлар, соғлиқни сақлаш ва ижтимоий таъминот органлари яқин беш йил ичида ёлғиз пенсионерлар ва ногиронларнинг уй-жой-маиший шароитларини яхшилаш, уларни дори-дармонлар ва махсус муолажа билан таъминлаш, қариялар ва ногиронлар интернатларининг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш бўйича комплекс чора-тадбирларни ишлаб чиқишлари зарур.

Ногиронларни тўлақонли фаол ҳаётга қайтариш учун уларнинг жисмоний имкониятларини ҳисобга олиб, ўқитиш, қайта ўқитиш ва ишга жойлаштиришни ташкил этиш лозим.

Шунингдек, ногирон болаларни тиббий-ижтимоий жиҳатдан реабилитация қилиш бўйича болалар ногиронлигининг олдини олишни, уларга тиббий, ижтимоий жиҳатдан мадад бериш ва меҳнат қобилиятини тиклашни, касб ўргатиш ва сўнгра ишга жойлаштиришни кўзда тутадиган махсус **Давлат дастурини ишлаб чиқиш ва қабул қилиш зарур.**

Бу ишларнинг ҳаммасига хайрия ташкилотларини, давлатга қарашли бўлмаган жамғармаларни, тадбиркорлар ва ҳомийларнинг маблағини кенг жалб этиш лозим.

Тўртинчидан, аслида, бу вазифани биринчи қилиб қўйиш ҳам мумкин, меҳнат бозорини шакллантириш, янги иш жойларини барпо этиш ва аҳолининг иш билан оқилона бандлигини таъминлаш бўйича фаол сиёсат ўтказиш керак. Бу борада ишсизликнинг олдини олиш, меҳнатга яроқли ҳар бир фуқаро ўз меҳнатидан даромад топиб, ўз эҳтиёжларини қондириши, ўз турмуш даражасини, оиласи ва болалари фаровонлигини ошириши учун зарур шарт-шароит яратиш муҳим аҳамиятга эга.

Вазирлар Маҳкамаси барча даражадаги ҳокимликлар билан биргаликда 2000-2005 йилларда аввало қишлоқ жойларда, ислоҳотлар давомида қишлоқ хўжалигидан бўшаб қолаётган ортиқча ишчи кучларини жалб этишни ҳисобга олган ҳолда молиявий манбалар билан мустаҳкамланган **янги иш жойларини барпо этиш дастурини ишлаб чиқиши лозим.**

Шу билан бир вақтда жойларда ишсиз сифатида рўйхатга олинган кишиларни ҳудудларни ободонлаштириш, йўллар, ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилма объектларини қуришга доир ҳақ тўланадиган жамоатчилик ишларига кенг жалб этиш лозим.

Бешинчидан, ижтимоий инфратузилмани аввало қишлоқ жойларда янада ривожлантириш, аҳолини табиий газ ва ичимлик сув билан — таъминлаш юзасидан қабул қилинган давлат дастурини бажариш лозим. Яқин беш-етти йил ичида мамлакатнинг барча аҳоли пунктлари сифатли ичимлик сув билан таъминланиши зарур. 2005 йилга қадар қишлоқ аҳолисини ичимлик сув билан таъминлаш 85 фоизга, табиий газ билан таъминлаш 82 фоизга етказилиши керак. Буниг учун 1999-2005 йилларда қишлоқ жойларда 30 минг километрга яқин газ тармоқларини, 18 минг километр сув қувури тармоқларини ишга тушириш даркор.

Халқ фаровонлигини барқарор, муттасил оширишни, аҳолини ижтимоий ҳимоялашни устувор йўналиш қилиб белгилаб, шу йўл билан ислоҳотлар фақат инсон манфаатларини кўзлаб, унинг фаровонлиги учун амалга оширилади, деган асосий қоидамизни яна бир бор тасдиқлаган бўламиз.

Муҳтарам халқ депутатлари!

Сизларнинг эътиборингизни Қуролли Кучларни, чегара қўшинлари ва ички қўшинларни ягона давлат сиёсати асосида босқичма-босқич, чуқур ислоҳ қилиш масалаларига қаратмоқчиман.

Армияни ислоҳ қилишнинг моҳияти нималардан иборат?

Биринчи. Мудофаа соҳасидаги мавжуд ва эҳтимол тутилган таҳдидларни таҳлил этиш биздан **мамлакатимиз тинчлиги ва осойишталигини самарали ва ишончли ҳимоя қилишга қодир бўлган, тезкор, жанговар қобилияти юксак, ҳар жиҳатдан яхши таъминланган Қуролли Кучларни шакллантиришни тақозо этади.**

Шу мақсадда мамлакат ҳудудида ҳарбий-маъмурий бирликлар - ҳарбий округларни тузиш тўғрисида қарор қабул қилинди. Қуролли Кучларнинг қўшилмалари ва қисмлари қайтадан жойлаштирилмоқда. Буларнинг ҳаммаси қўшинларни бошқариш самарадорлигини анча оширишга, уларни энг муҳим стратегик йўналишларда жамлашга, ҳудудий мудофаанинг ҳақиқий тизимини шакллантиришга имкон беради.

Шу билан бир вақтда Қуролли Кучлар сонини анча камайтиришимиз лозим. Бу шунчаки бир чора, юзаки бир жараён эмас, балки сони ва тузилиши, профессионал таркиби жиҳатидан энг мақбул армияни тузиш юзасидан пухта ўйлаб, ҳисоблаб чиқилган аниқ режалардир.

Армияни қисқартириш натижасида бўшайдиган маблағни биз шартнома билан ишлайдиган ҳарбий хизматчилар ва уларнинг оилаларига тўланадиган ҳақни оширишга сарфлаймиз. Бу эса ана шу тоифадаги ҳарбий хизматчилар сонини кўпайтиришга имкон беради. **Биз шунга эришмоғимиз керакки, ҳарбий хизмат сўзда эмас, балки амалда фарзандларимизнинг, ёшларимизнинг нуфузли иши, шон-шараф иши бўлмоғи лозим.**

Иккинчи. Илғор мамлакатлар ва армияларнинг тажрибаларини ўрганиш асосида Қуролли Кучларимизни ташкил этиш таркибининг ўзини қуйи бўғинлардан тортиб юқори босқичларгача ва бошқаришни тубдан қайта кўриб чиқишни ўз олдимизга мақсад қилиб қўймоқдамиз.

Учинчи. Ислоҳот ҳарбий хизматчиларни маънавий-ахлоқий тарбиялашни, профессионал тайёргарлигини ва қайта тайёрлашни ташкил этишнинг бутун тизимини қайтадан кўриб чиқишни кўзда тутади. Бу жангчиларимизда Ватанга муҳаббат ва садоқатни, юксак маънавий фазилатлар ва мустаҳкам иродани тарбиялашга, профессионализмни, аъло жанговар тайёргарликни таъминлашга қаратилиши лозим.

Тўртинчи. Қуролли Кучларни ҳарбий-техникавий жиҳатдан қайта қуроллантириш ва янгилаш комплекс дастурини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш лозим. Армиямиз зарур техника ва қурол-яроғлар билан етарли миқдорда таъминланиши даркор. Бу армия олдида турган вазифаларни муваффақиятли ҳал қилишнинг энг муҳим шартларидан биридир.

Сўнгги вақтда чегара қўшинларини ислоҳ қилиш бўйича амалий чораларни кўряпмиз. Чегарачиларимиз олдида турган асосий вазифалар мамлакатимизнинг ҳудудий яхлитлигини таъминлаш, қўпорувчи-террорчи гуруҳлар ва айрим ёвуз унсурларнинг чегара орқали юртимизга суқулиб киришига йўл қўймаслик, Ўзбекистоннинг иқтисодий ва бошқа манфаатларини ҳимоя қилишдан иборат.

Ҳозирги вақтда чегара қўшинлари — давлатимиз сарҳадларини ҳимоя қилишнинг биринчи эшелонини ташкил этадиган мустақил қўшин туридир.

Шу мақсадда Давлат чегараларини қўриқлаш қўмитаси тузилди, чегара минтақалари ва қўмитанинг бошқа ҳудудий бўлинмалари ва қисмлари ташкил этилди. Ҳукумат чегара қўшинларининг моддий-техника базасини, кадрлар салоҳиятини мустаҳкамлаш, чегара инфратузилмасини ташкил этиш юзасидан барча зарур чораларни кўрмоқда.

Биз чегараларимизни мустаҳкамлар эканмиз, бу ташқи дунёдан ажралиб қолишга ҳаракат қилаётганимизни билдирмайди, албатта. Ўзбекистон барча қўшни давлатлар билан дўстона муносабатларни ривожлантиришдан, ягона савдо маконини барпо этишдан, транспорт коммуникацияларини ривожлантиришдан манфаатдордир.

Нияти пок, ғояси соғлом кишилар учун, илмий, маданий ва гуманитар мулоқот учун бағримиз очиқ. Шу билан бир вақтда биз мустақил давлат сифатида, миллий манфаатларимизга амал қилиб, ўз чегараларимизни ишончли ҳимоя қилиш ва қўриқлаш юзасидан зарур чораларни кўришга ҳақлимиз ва мажбурмиз.

Ички ишлар вазирлиги тузилмасида ҳам туб таркибий ислоҳотларни амалга ошириш белгиланган. Ички қўшинлар вазифалари, тузилиши қайта кўриб чиқилди. Уларни ташкилий, моддий-техникавий жиҳатдан анча мустаҳкамлаш тадбирлари амалга оширилмоқда. Шу билан бирга, йўл ҳаракати хавфсизлигини, жамоат тартибини ва фуқаролар хавфсизлигини таъминлайдиган бўлинмаларни ислоҳ қилиш устида ишламоқдамиз.

Ислоҳотлар натижасида ички ишлар органларининг фуқароларни ва жамиятни террорчилик, қўпорувчилик хуружидан, барча шаклдаги экстремизм, уюшган жиноятчилик каби жиноят кўринишларидан ишончли ҳимоя қилишни таъминлайдиган тизим шаклланиши зарур.

Ички ишлар органлари шахс ҳуқуқлари ва эркинликларини, жамоат тартиби ва фуқаролар хавфсизлигини ҳимоя қилишнинг ишончли гарови бўлиши лозим.

Армияни, чегара қўшинлари ва ички қўшинларни ислоҳ қилишга доир давлат сиёсатини амалга ошириш фақат мудофаа салоҳиятимизни юксалтиришга қаратилган. Бошқача айтганда, бу жараён ягона мақсадни — ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий ислоҳотларни амалга ошириш, демократик жамият ва ҳуқуқий давлат қуриш учун, одамларимизнинг тинч ҳаёти ва бунёдкорлик меҳнатини таъминлаш учун шарт-шароит яратиб беришни кўзлаб амалга оширилмоқда.

Азиз юртдошлар!

Биз XXI аср бўсағасида турибмиз, биз янги буюк ишлар олдида турибмиз. Сиз билан бизнинг вазифамиз давр олдимизга қўяётган барча талабларга муносиб жавоб қайтаришдир. Истиқболимизни аниқ ва равшан тасаввур этиб, халқимизга тинч ва фаровон турмушни таъминлашдир, жаҳон майдонида ўзимизга муносиб ўрин эгаллаб олишдир.

Биринчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ўн тўртинчи сессияси тўғрисида АХБОРОТ

(Боши 1-бетда)

раиси Н. Исмоилов депутатларга «Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида»ги Қонуннинг янги таҳририни иккинчи ўқишда тақдим қилди. Фарғона вилояти Ўзбекистон туманидаги «Тагоб» қишлоғи фуқаролар йиғини раиси Х. Усмонова, Андижон вилояти Кўрғонтепа туманидаги «Кўрғонтепа» жамоа хўжалиги раиси С. Исмоилов, Қорақалпоғистон Республикаси Нукус тумани ҳокими У. Хўжаназаров, Наманган вилояти Поп туманидаги «Янги ҳаёт» фуқаролар йиғини раиси А. Аброров, Ўзбекистон ёшларининг «Камолот» жамғармаси Қашқадарё вилояти бўлими раиси Б. Юсупов сўзга чиққандан сўнг, парламент янги таҳрирдаги «Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида»ги Қонунни қабул қилди.

Меҳнат ва аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш қўмитаси раиси Г. Йўлдошеванинг «Хотин-қизларга қўшимча имтиёзлар тўғрисида»ги қонун лойиҳаси ҳақидаги маърузаси ва Тошкент шаҳридаги «Конструктор» илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси бош директори А. Ғуломмаҳмудов нутқидан сўнг бу Қонун ҳам қабул қилинди.

Қурилиш ва уй-жой-коммунал хўжалиги қўмитаси котиби Т. Усмонов «Уй-жой мулкдорларининг ширкатлари тўғрисида» қонун лойиҳасини иккинчи ўқишда муҳокамага қўйди. Хоразм вилояти Боғот тумани ҳокими Ш.Хўжаниёзова, «Мирзачўлқурилиш» ихтисослашган бирлашмаси бошлиғи У. Аҳмедов, Фарғона шаҳар Қиргули тумани ҳокими В. Белоногов нутқидан сўнг депутатлар «Уй-жой мулкдорларининг ширкатлари тўғрисида»ги Қонунни маъқулладилар.

Қонунчилик ва суд-ҳуқуқ масалалари қўмитаси раисининг ўринбосари Ф. Муҳиддинова депутатлар эътиборига «Нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисида»ги қонун лойиҳасини иккинчи ўқишда тақдим этди. Ўзбекистон ёшларининг «Камолот» жамғармаси Сурхондарё вилояти бўлими раиси Ж. Курбонов, Сирдарё вилояти Ховос тумани ҳокими Р. Турдиев, Фан, таълим, маданият ва спорт қўмитаси котиби, «Халқ бирлиги» жамоат ҳаракати ҳамраиси С. Зинин, Наманган вилояти Поп тумани ҳокими З. Абдуллаев, Ўзбекистон халқ-демократик партияси Хоразм вилоят кенгаши биринчи котиби Г. Машарипов нутқидан сўнг сессия «Нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисида»ги Қонунни қабул қилди.

* * *

Биринчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ўн тўртинчи сессияси 15 апрелда ўз ишини давом эттирди.

Сессия ишида Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов иштирок этди.

Сессияни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Раиси Э. Халилов бошқарди.

Олий Мажлиснинг Иқтисодий ислоҳотлар ва тадбиркорликни ривожлантириш қўмитаси раиси А. Йўлдошев биринчи ўқишда «Баҳолаш фаолияти тўғрисида»ги Қонун лойиҳаси ҳақида маъруза қилди. Бу масалани муҳокама қилишда Урганч Давлат университети ректори А. Саъдуллаев, Тошкент шаҳридаги «Интер-Осиё» корпорацияси бошқаруви раиси К. Йўлдошев, Қашқадарё вилоятидаги очиқ турдаги «Нефтгазсинов» акциядорлик жамияти бошқаруви раиси А. Абдуназаров, Наманган вилояти Уйчи туманидаги «Ипакчи» акциядорлик жамияти раиси Т. Сатторов иштирок этди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов муҳокама қилинаётган қонун лойиҳасининг бозор муносабатларини ривожлантириш учун муҳимлигини, ҳужжат устида ишлашни давом эттириш зарурлигини таъкидлади. Депутатлар Қонун лойиҳасини биринчи ўқишда маъқулладилар ва уни умумхалқ муҳокамасига қўйиш учун республика оммавий ахборот воситаларида эълон қилиш ҳақида қарор қабул қилдилар.

«Саноат, энергетика, транспорт, алоқа ва аҳолига хизматлар кўрсатиш қўмитаси раиси И. Кочмарик депутатларга «Темир йўл транспорти тўғрисида»ги Қонун лойиҳасини тақдим этди. «Ўзбекистон темир йўллари» Давлат акциядорлик компанияси раиси Н. Эрметов депутатларнинг саволларига жавоб қайтарди. Парламент бу қонунни ҳам қабул қилди.

Олий Мажлис «Архивлар тўғрисида»ги Қонун лойиҳасини кўриб чиқди. Бу ҳақда Фан, таълим, маданият ва спорт масалалари қўмитаси раисининг ўринбосари П. Қодиров сессия иштирокчиларига ахборот берди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов бу ҳужжатни муҳокама қилиш чоғида чет эллардаги омборларда сақланаётган ва миллий бойлигимиз бўлган кўп сонли архив материалларини Ўзбекистонга қайтариш зарурлигини таъкидлади. Мамлакатимиз раҳбари Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ҳузурида катта давлат аҳамиятига эга бўлган бундай масалалар билан шуғулланувчи махсус комиссия тузишни таклиф қилди. Депутатлар «Архивлар тўғрисида»ги Қонунни маъқулладилар.

Атроф-муҳит ва табиатни муҳофаза қилиш масалалари қўмитаси раисининг ўринбосари Ш. Жўраев «Ўрмон тўғрисида»ги Қонун лойиҳасини иккинчи ўқишда халқ вакиллари эътиборига ҳавола қилди. Бухоро вилояти Вобкент тумани ҳокими М. Эсонов, Қорақалпоғистон Республикаси Амударё туманидаги «Оқ олтин» қишлоқ хўжалик кооперативи раиси О. Ҳалимбетов сўзга чиққандан сўнг парламент «Ўрмон тўғрисида»ги Қонунни қабул қилди.

Депутатлар Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартишлар ва қўшимчалар киритдилар, Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетининг 1999 йил биринчи чорагидаги ижроси ҳақида молия вазири Р. Азимов ахборотини ҳамда парламентнинг бюджет, банк ва молия масалалари қўмитаси раиси А. Аҳадовнинг қўшимча маърузасини тингладилар.

Олий Мажлис Жиззах вилояти таркибида Янгиобод маъмурий-ҳудудий туманини тузди, парламент ва унинг раҳбариятининг 1998 йилдаги фаолияти тўғрисидаги ҳисоботини тасдиқлади.

Олий Мажлиснинг инсон ҳуқуқлари бўйича вакили С. Рашидова ўзининг ўтган йилги фаолияти ҳақида ҳисоб берди. Сессияда Олий суд ва Олий хўжалик судининг айрим судялари сайланди, қонунчиликда Олий Мажлис ваколатига киритилган бошқа масалалар кўриб чиқилди.

Шу билан биринчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ўн тўртинчи сессияси ўз ишини тугатди.

КИ СЕН ОЗОД ТУҒИЛГАНСЕН!

Катта истеъдод ва у яратган санъат асари ҳаммага ҳам ўзининг сеҳр ва синоатини очавермайди. Мухлисдир, мутахассисдир, агар истеъдод табиатига унинг руҳи ёт бўлса, агар у ижод стихиясини — муаллифнинг мураккаб дунёсини ҳис қилиш қувватидан маҳрум бўлса, зўр бериб ўқиб-ўрганишнинг ўзидангина самара чиқмайди. Шу туфайлидирки, аксарият даҳолар қолдирган мерос ўзининг таҳлилчисини топмагунча, турфа мунозараларга сабаб бўлаверади. Аксинча, агар икки ижодий руҳ — санъаткор ва уни ўзини англагандай хис қила оладиган мутахассис тил топишса, бундай мулоқотдан миллионлаб кўнгиллар баҳра олади.

Адабиётшунос Озод Шарафиддинов ўзининг баракали илмий-эстетик ижоди давомида А. Қаҳҳор, Ойбек, М. Шайхзода, Миртемир, Э. Воҳидов, А. Орипов, Шавкат Раҳмон ва яна ўнлаб шоир-ёзувчилар тўғрисида сермазмун китоб ва мақолалар ёзган. Бироқ, менинг назаримда, Озод ака айнан Чўлпон ҳақида мулоҳаза бошлаганида қалами бошқача енгиллик, ижодий руҳ билан тебранади. Гўё Чўлпон билан у киши яшаётган даврлар ўртасидаги вақт масофаси лаҳзада йўқ бўлади, шоир шахси ва ижоди мунаққидга ўта яқин келади, юзма-юз изҳори дил бошланади. Бу ҳақда олимнинг ўзи ўхшатиб айтган: «Шоир оламшумул кашфиётлар қилади — бетакрор рангларга, мафтункор жилоларга, сеҳрли маъноларга, дурдона ҳикматларга тўла гўзал дунё яратади. Бироқ, бу дунёни аглатмоқ ва англамоқ учун уни жўнлаштириб, оддий маишат тилига кўчириб бўлмайди. Жўнлаштиришимиз биланоқ гўзаллик ғойиб бўлади, асарнинг сеҳру жодуси йўқолади, ҳозиргина сизни ларзага солиб турган поэтик мисралар бетаъсир оддий сўз тизмаларига айланади... Шоир яратган кашфиётни англамоқ учун одам, албатта, ўша кашфиёт юксаклигига кўтарилмоғи шарт».

Чўлпон ҳаёти ва асарларини ўрганиш асносида кўз олдимга тиклаганим унинг инсоний қиёфаси билан Озод ака характерини солиштириб, жуда кўп ўхшашликлар топаман.

Эркинликка ташналик, адолат учун тинимсиз кураш истаги, ҳаётга ва гўзалликка улуғ неъмат сифатида ёндошиш, муттасил ўз-ўзини ислоҳ қилиш эҳтиёжи бу икки ижодкорнинг руҳий топишувига сабаб бўлган менимча.

Маълумки, Чўлпон асарларида ўзбек қишлоғи ҳаёти билан боғлиқ мавзулар теран талқинга тортилган. Адиб Туркистон шароитида қишлоқ муаммоларини ечмай туриб, миллатнинг эгилган қаддини тиклаб бўлмаслигини аср бо-

Элнинг суюкли фарзандлари

шидаёқ сезган эди. Қишлоққа маърифат олиб кириш, унинг ҳаёт тарзида ижобий ўзгаришлар ясаш, одамлар дунёқарашида замонавий мезонлар ҳосил қилиш халқнинг нафақат ижтимоий — сиёсий, балки руҳий ҳурлигига ҳам гаров бўлади. Чунки.

Билгилким, ҳаётинг,
томиринг,
Ўзбегим, камбағал
қишлоқда.

Чўлпон шеъриятининг илҳом чашмаси ўзбек заминининг теран қатларидан сизиб чиқади. «У тозаликни, покликни улуғлайди, покликка сажда қилади. Ҳаётда жуда кўп нарсаларда у поклик рамзини кўради, мусаффолик ва тиниқликни мадҳ этади» (О. Шарафиддинов).

Табиатга тирик жон — ўз кўз қарашига ва аразига, созига ва нозига, руҳига ва шукуҳига эга эрка малак сифатида ёндошиш, унда ўз кайфиятининг турфа ўзгаришлари рамзини топиш ва шу аснода она табиат бағрига сингиб бориш шоир орзусидаги манзарадир:

Кел, малак, кел, кел, пари,
кел, кел, ўпай бир эркалаб,
Кел, қуёш чиққунча ўптир...
кел, кел, ўпай бир эрталаб!
Кел, қучоқлай, кел қўлингни,
бармоғингни бир кўрай,
Кел, кўзингга кўз солай, кел,
кўрай, сўнгра ўлай...

О. Шарафиддинов табиат тасвири орқали шоир эришмоқни кўзлаган яна бир муҳим масалага эътиборни тортади: «Чўлпон шеърларида табиат ҳам халқ ҳаёти ҳақидаги ҳақиқатни айтиш воситасидир».

Юзаки қараганда, эркинлик ва тутқунликдек жиддий ижтимоий — сиёсий ҳолатлар билан чўлда ўсиб чиққан нозик чечак ўртасида ҳеч қандай умумийлик йўқдек. Бироқ, шоирнинг қалб кўзи — миллатининг хўрланишдан изтиробга тўлган нигоҳи бир чечак қисматида халқнинг «қизил тентаклар» қўлида абгор бўлган руҳиятини кўради:

... «Агар чўлда,
биёбонда,
Бир ёввойи, ҳидсиз
чечак бўлса эдим,
Узиб олиб ерга
урмас ҳар инсон-да,
Кенг саҳрода ўзим
яшнаб, сарғаярдим!
Ҳар хоин қўл мени
ерга урмас эди,
Ҳар бир оёқ кўкрагимдан
юрмас эди!...»

Мана шу — биёбоннинг ёввойи, ҳидсиз чечагидан фарқ қиларок, гўзаллиги, ифори туфайли хоин қўллар томонидан узилиб сўлғинлантирилган чечак, орадан йиллар ўтиб, «Кеча ва кундуз» романида Зеби исми билан қайта ёдга олинди. Яна эзгуликнинг кўзлари намланди, яна андишанинг номини қўрқоқлик босиб тушди. Ҳаммасидан алам қиладигани, мажнуна Қурвонбибига адибни ҳамдард қиладигани — ўз қадр-қимматини танимаган, ҳуқуқ ва ҳурлигини ўзгалар қўлига топшириб қўйган Зеби ўша чечакчалик исёндан-да маҳрум. Уни қотилликда айблаб, етти йиллик сургунга ҳукм қилишяпти, чанқаб турган эрига ўзи билмай тутқазгани чойнакдаги заҳар қўшилган чойни бир бошли империяга қилинган суиқасд деб баҳолашяпти, Зеби эса, қишлоқлик содда хотин эса ташқарида қош қорайиб қолганидан хавотирланиб, «Энди уйимни қандоқ қилиб топиб бораман?» деб безовта бўлаяпти...

Озод Шарафиддинов Чўлпон дунёсини заррама-зарра кашф этар экан, бу руҳий қувват халққа нақадар зарурлигини, миллат ўз-ўзини таниши, ўтмишнинг ёруғ кунларидан кўзига зиё олиб, аччиқ тажрибаларидан сабоқ чиқармоғи учун Чўлпонни ҳамма билмоғи лозимлигини, мана неча йилларки, ўқтириб келадилар.

Чўлпон ва Озод Шарафиддинов сажиясидаги, тақдиридаги ўхшашлик шугинамими дейсиз?...

Раҳмон ҚЎЧҚОР

УНУТМАС МЕНИНГ БОҒИМ

...Жанг майдонидан қайтган Мўминтой қисм командири йўқлаганини эшитиб, унинг ҳузурига шошилди. Ўтиришга таклиф этди.

— Оддий аскар Мўминтой Сугиров, Сизни нега чақирганимни билмасангиз керак, — деди мийиғида кулиб командир. — Бугунги жангда кўрсатган жасоратингиз учун ташаккур. Жасур жангчи эканлигингизни намойиш қилдингиз. Сизга топшириқ шундай: йўналишимизда асирлар лагери бор. Шу лагердаги аскарларимизни озод қилишимиз керак. Бир гуруҳ мард йигитларни танладик. Уларга сиз бошлиқ бўлиб борасиз. Лагернинг қандай қўриқланаётганини билиб келасизлар. Минглаб йигитларимизнинг тақдири сиз бошлиқ разведкачилар ҳаракатига боғлиқ.

— Топшириқ, сиз айтгандай бажарилади. Кетишга рухсат беринг!

Разведкачилар тун қоронғусида ғоят эҳтиёткорлик билан душманнинг лагери ҳақидаги маълумотларни тўплаб, ҳатто битта «тил»ни ҳам олиб штабга келишди. Улар келтирган маълумот ва «тил»дан олинган далиллар асосида штабда аниқ режа тузилиб, тонг қоронғусида душман ишғол қилган истеҳкомларнинг кули кўкка совурилди. Душман асирлигидаги мингга яқин аскарларимиз озод қилинди. Бу ғалаба М. Сугиров бошлиқ разведкачилар гуруҳининг хизмати туфайли қўлга киритилган эди. Разведкачиларнинг ҳаммасига қўмондонликнинг раҳматномаси эълон қилинди. М. Сугиров эса «Жасурлиги учун» медали билан тақдирланди.

Бундай жанговар лавҳалар Мўминтой ота Сугировнинг ҳаётида кўп марта такрорланган. У ҳарбий хизматга Юқори Чирчиқ туманидаги Жумабозор қишлоғидан 1941 йилда чақирилган эди. Икки йил жанг майдонларида мардлик намуналарини кўрсатиб оёғидан қаттиқ яраланган М. Сугиров она қишлоғига соғ-саломат қайтиб келди. Қишлоқ хўжалигининг турли соҳаларида самарали меҳнат қилган собиқ жангчи ўтган йили салкам тўқсон ёшида вафот этдилар.

Дарё сувини баҳор тоширади, одам қадрини меҳнат оширади, деган нақлни жумабозорлик Мўминтой ота Сугировнинг меҳнатига, ҳаётига қиёсласак, асло муболаға бўлмайди. Чунки ўзининг меҳнати, камтарлиги, жасорати билан ҳамқишлоқлари қалбида мангулик шаҳодати бўлиб колажак.

М. РАҲИМОВ.

9 МАЙ — ХОТИРА ВА ҚАДРЛАШ КУНИ

Тошбулоқ қишлоғида яшаб, ўзининг ажойиб фазилатлари, эзгу ишлари билан савобга доҳил бўлган, кўпчиликнинг олқишини олганлардан бири Собиржон Абдураҳимов эди. Унинг отаси Абдураҳим Нурматов ҳам миришкор деҳқон, уста пахтакор сифатида Наманган туманида кўпчиликнинг тилига тушган. Шу боис Собиржон ҳам ёшлигидан ерга меҳр қўйди. Меҳнат фаолиятини бригада ёрдамчиси сифатида бошлади. Сўнг Тошкент қишлоқ хўжалик олийгоҳини тамомлади. 1962 йилдан умрининг охирига қадар Наманган туманидаги қатор хўжаликларда агроном, жамоа хўжалиги бошқаруви раисининг ўринбосари, бошқарув раиси сифатида кенг қамровли фаолият кўрсатди. У кишига хос ташаббускорлик, айниқса ҳозирги «Ўзбекистон» очиқ турдаги ҳиссадорлик жамияти бошқарувига раҳбарлик қилган чоғларида янада ёркинроқ намоён бўлди.

Хўжалик ҳудудида жойлашган Тошбулоқ, Хўжақишлоқ, Кичик Қурама қишлоқларида меҳнат аҳлининг талаб ва истаклари асосида кўплаб маданий-маиший, савдо, тиббиёт шаҳобчалари, мактаб ва мактабгача тарбия муассасалари барпо этилди. Аҳоли турмуш тарзи юксалди. Туман маркази Тошбулоққа кўчгач, Собиржон аканинг юмушлари ҳар қачонгидан кўра ортди: Кўплаб маъмурий бинолар, қўшимча аҳоли ҳовли-жойлари қурилиши натижасида экинбоп майдонлар ҳам табиий равишда қисқарди. Бундай шароитда ерга доимий ишлов бериш билан унинг унумдорлиги оширилсагина кўзланган ниятга етилади.

Раис мана шу ҳақиқатни хўжаликдаги катта-кичик онгига етказди. Ҳамма бир ёқадан бош чиқариб меҳнат қилди. Шу боис хўжаликда чорва, пилла ва бошқа соҳаларда ҳам юксалишига эришилди.

Меҳрибон раҳбар кўплаб ёшларнинг бошини силади. Ишчан, кўпчилик бошини қовуштира олувчиларни бригада етакчилигига кўтарди. Турғунбой Файзиев, Абдураҳмон Абдураҳимов, Тўланбой Халилов, Жамолиддин Эгамбердиев кабилар ана шулардандир.

Собиржон аканинг орзулари бир олам эди. Мамлакатимиз мустақиллигини кўрганидан чексиз бахтиёр эди. Агроном сифатида пахтачиликка илғор технологияни қўллаш жонкуярлари қаторидан ўрин олди. Бугунги кунда у раҳбарлик қилган «Ўзбекистон» очиқ турдаги ҳиссадорлик жамиятида чигитни андижонча усулда экиш бўйича қувончли натижаларга эришиляпти.

С. Абдураҳимов ташаббускор етакчи, тиниб-тинчимас пахтакоргина эмас, беш нафар ўғил-қизнинг отаси сифатида ҳам фарзандлари тарбияси ҳақида қайғуриб яшади. Улар меҳрибон падари бузрукворларидан олган панд-насиҳатлари таъсирида ҳаётда ўз ўринларини топганлар. Собиржон ака орамиздан бевақт кетган бўлса-да, кўплаб хислатлари боис ҳамқишлоқлари қалб ардоғида мангу яшаб келмоқда.

Б. ҚЎШМОНОВ.

ҲИСОБ 3:0

Ўзбекистон олимпия футбол терма жамоаси дастлабки саралаш босқичидаги иккинчи учрашувни ўтказди. Бу гал тожикистонлик рақиблар доғда қолдирилди — 3:0. Тўпларни Р. Ғафуров (иккита) ва Р. Сайфуллин киритишди.

Гуруҳдаги баҳслар эндигина бошлангани боис ҳали бирон хулоса чиқаришга эрта. Кўп нарса Қозоғистон ва Туркманистон билан бўладиган учрашувларга боғлиқ. Лекин бош мураббий Виктор Борисов бошчилигидаги терма жамоамиз пировард-натижада Сиднейга бориш учун қитъамизга ажратилган уч йўлланманинг биттасини қўлга киритади, деган умиддамиз.

«ДЎСТЛИК» ВА «САМАРҚАНД» ПЕШҚАДАМ

Олий табақа жамоалари бешинчи тур учрашувларини ўтказишди. Баҳслар ниҳоятда муросасиз кечганлигини шундан ҳам билса бўладики, саккиз ўйиннинг учтасида меҳмонлар ғалаба нашидасини суришди. Бешта учрашувда мезбонлар ғолиб чиқишди ва биронта ўйинда ҳам дуранг натижа қайд этилмади.

Бу йилги пешқадамлар «Дўстлик» ва «Самарқанд»нинг ўз майдонида тўп суриб, «Насаф» ва «Сўғдиёна»дан устун келиши табиий бўлса-да, «Хоразм»нинг сафарда «Андижон»ни доғда қолдириши анчайин кутилмаган ҳолдир. Зеро, олдинги турда ўз майдонида «Навбаҳор»га ютқазиб қўйган урганчлик футболчиларнинг медалларга даъвогарлар сафидан ўрин олиб туриши тасодифдек туюлган эди. Андижондаги ғалаба бундай тахминларга маълум даражада барҳам берди. Афтидан, «Хоразм»нинг бу йилги нияти жиддий кўринади.

СПОРТ

Ҳар сафаргидек «Навбаҳор» ва «Нефтчи»нинг беллашувида томонлардан ҳеч қайси бири ён босишни истамади. Пировард-натижада мезбонларга омад кулиб боқди — 2:1. Мағлубиятга қарамай «Нефтчи» турнир жадвалида унча пастлагани йўқ ва шубҳасиз, ҳали ўзининг нималарга қодир эканлигини амалда кўрсатади.

Ўтган йилги чемпион «Пахтакор»нинг бу гал Қўқонда омади юришмади. Одатда ўртамиёна командалар билан унчалик муваффақиятли тўп суролмайдиган, лекин кучли рақиблар билан ўйинда ҳамиша шашти баланд бўлган «Темирйўлчи» 3:2 ҳисобида зафар қучди.

Қолган ўйинлар натижалари: «Янгиер» — «Металлург» — 0:1, «Трактор» — «Бухоро» — 2:4, «Сурхон» — «Зарафшон» — 3:1, «Самарқанд» — «Сўғдиёна» — 4:0, «Дўстлик» — «Насаф» — 3:1, «Андижон» — «Хоразм» — 1:2.

Бешинчи турдан кейинги вазият:

Жамоа	Очко
1. «Дўстлик»	13
2. «Самарқанд»	13
3. «Хоразм»	12
4. «Нефтчи»	10
5. «Навбаҳор»	9
6. «Насаф»	9
7. «Пахтакор»	7
8. «Бухоро»	7
9. «Сурхон»	7
10. «Сўғдиёна»	7
11. «Темирйўлчи»	7
12. «Металлург»	4
13. «Трактор»	4
14. «Андижон»	3
15. «Зарафшон»	1
16. «Янгиер»	1

Шермуҳаммад ЙЎЛДОШ ўғли

ЁШЛИКДА ОЛИНГАН БИЛИМ ТОШГА ЎЙИЛГАН НАҚШ

ЖУМА ЎГИТЛАРИ

• Уч тоифа кишилар борки, улар жаннатга кирмагайлар:

1. Ота-онасига оқ бўлган фарзанд.

2. Ичкиликка муккасидан кетган киши.

3. Берган хайру эҳсонини ёки яхшилигини миннат қилувчи одам.

• Ота-оналарининг кексалик вақтида ҳар иккисини ёки бири бўлмаганда бошқасини рози қилиб, жаннатий бўлиб олмаган фарзанд хор бўлсин, хор бўлсин ва яна хор бўлсин.

• Яхши одам билан ўтириш гўё мушку анбардек, ёмон одам билан бирга бўлиш эса темирчининг босқони кабидир.

• Икки заиф тоифа, яъни етим ва аёл ҳаққини емоқликни сизларга ҳаром қиламан.

• Экмоқ ниятида қўлингизда кўчат турган пайтда, бехосдан қиёмат-қоим бўлиб қолиши аниқ бўлганда ҳам, улгурсангиз, уни экиб қўяверинг.

• Қўшнингга яхшилик қил — тинч бўласан. Ўзинг суйган нарсани одамларга ҳам раво кўр — саломат юрасан.

• Учрашганда қайси бирларингиз биринчи бўлиб салом берсангиз, ўша одам Тангрига итоатлироқдир.

• Бир мўмин бемор ётган бошқа бир мўмин биродарини кўргани борса, босиб ўтган йўлларида жаннат боғида юргандек бўлади.

• Курашда йиқитган кучли эмас, ғазаби келганда ўзини босишга кучи етган кучлидир.

• Ҳаё — доимо яхшилик келтиради.

• Кимки ҳар нарсани сабр билан, шошилмасдан қилса мақсадига эришади.

• Имонли одам ваъдага вафодор бўлади.

• Инсон хатони кўпроқ ўз тили билан содир қилади.

«ҲАДИС»ДАН.

Шундай соҳалар борки, уларнинг хизматидан кунда баҳраманд бўламиз. Савдо, маиший ва коммунал хизмат кўрсатиш ана шундай жабҳалардан саналади. Савдо хизмати аълочиси Дилдора Бойқумамедова кўп йиллардан бери Оққўрғон тумани Олимкент қўрғони аҳолисига сидқидил хизмат кўрсатиб келмоқда.

СУРАТДА: озиқ-овқат дўкони сотувчиси Д. Бойқумамедова харидорга хизмат кўрсатмоқда.

П. ЭРГАШЕВ олган сурат.

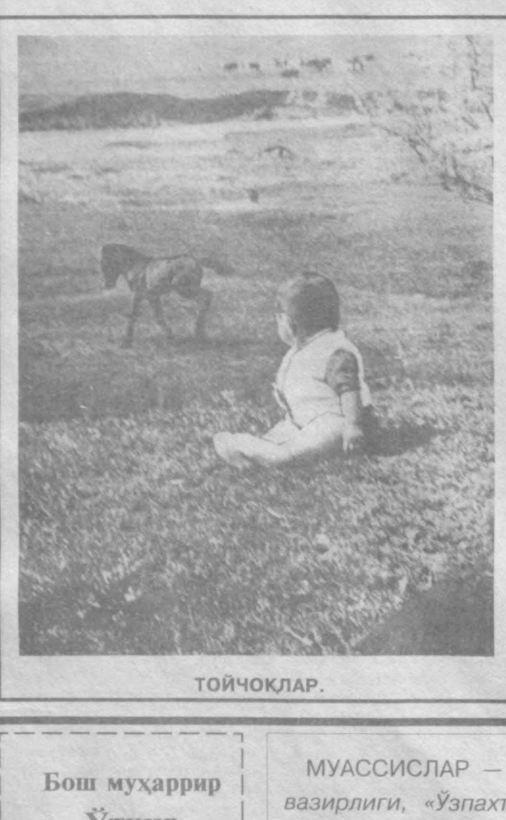

ТОЙЧОҚЛАР.

БУ ОЛАМНИНГ СИРЛАРИ КЎП

Ўртаер денгизидаги Крит ороли энг гўзал гўшалардан бири. Уни буюк Хомер куйлаб ўтган. Умумий майдони 8378 кв.км. Крит оврупонинг энг қадим маданият гўшаси ҳам. Юнон афсоналарига кўра, шу жойда Ида тоғи устида худолар отаси бўлмиш Зевс туғилган. Бу тоғларда Безоар эчкиси ҳозирги кунда жуда кам қолган. Бир вақтлари бу жониворлар бутун Болқон ярим оролида пода-пода бўлиб юришган.

* * *

Зубр бизоннинг яқин авлоди бўлиб, узунлиги 3,5 метргача, оғирлиги 900 кг.дан 1200 кг.гача етади. Асосан Оврупода яшаган. Аммо асримизнинг биринчи чорагидаёқ ашаддий овланиб, салкам қирилиб кетган ва ҳозир фақат ҳайвонот боғларида қолган.

* * *

Ҳозирги кўпгина Оврупо тилларидаги қобон сўзи асл туркий бўлиб, у ёввойи эркак чўчқани билдиради, урғочисини мегажин дейишади. Чўчқани бизда баъзан хинзир ҳам дейишади. Чўчқа уй ҳайвони ҳисобланади, унинг ёввойиси ўрмонларда яшаб, урғочиси 12 тагача бола туғади. Ёввойи чўчқалар экинларни паймол қилади ва катта зарар келтиради. Ҳозирги кунда бизнинг тоғ ўрмонларимизда ёввойи чўчқалар жуда камайиб кетган.

* * *

Ўрмоннинг энг гўзал ҳайвонларидан бири бу олмахон. Улар сакраш ва тирмашишда маймунлардан қолишмайди. Ҳар жуфт олмахон ўрмонда ўз майдонини белгилаб, у ерга бошқаларини қўймайди. Улар бир неча уй қурадилар ва апрель ойларида учтадан еттитагача болалайди. Улар жунсиз, кўзи юмиқ туғилади. Саккизинчи кундан бошлаб жунлари ўса бошлайди ва биринчи ҳафталарда фақат она сути билан озиқланади. Олмахон жуда покиза ҳайвон, болалари ёки умуман ини бироз ифлосланса, дарҳол инини ўзгартиради.

* * *

Қора лайлаклар ўрмонларда, оқ лайлаклар эса одамлар атрофида яшайди. Ўлкамизга баҳорда келади. Лайлаклар ўз уяларини жуда жиддий қўриқлайдилар, сабаби ёш лайлаклар тайёр уяни эгаллаб олишлари мумкин. Лайлак 3-5 тухум қўяди. Жуда кам ҳолларда битта ё иккита тухум қўйиши мумкин. Лайлаклар тухумларини навбатма-навбат 33-34 кун босиб ётишади. Лайлакчалар худди товуқ жўжаларидай тухумни ўз тумшуқлари билан ёриб чиқишади ва бу вақтда 70-77 грамм бўлишади.

Биласизми?

* * *

Товус асосан Осиёда яшайди. Аммо бу тушунча 1936 йили америкалик антрополог Жеймс Чепин томонидан Конго товусини «кашф этган»дан кейин жиддий ўзгарди. Олим маҳаллий аҳолидан бу қушни топиб олишга ёрдам беришни сўраб, ўрмонларда 23 йил юришига тўғри келди.

* * *

Африканинг ўрмон ва саванналарида яшовчи трубкатумшуқ Орикторопус мўр малах ейдиган энг катта ҳайвондир. У кундуз инида уйқуни уради-да, кечаси инидан чиқиб ўзининг катта кўзлари билан термитларнинг инига қирон солади. Танасининг узунлиги икки [illegible]гача етадиган бу ҳайвоннинг оғирлиги 60 кг. етади. У одамдан жуда қўрқади, термитларга эса ўзининг узун тили билан қирон келтиради. У ҳақида зоологлар ҳали жуда оз маълумотга эга.

* * *

Одамларга ўхшаш маймунлар орасида горилла бўлиб, улар фақат Африкада Камерун ва Габонда, одати бўйича 5 тадан 20 тагача бўлиб, пода-пода бўлиб яшашади. Подага қари эркак горилла бошчилик қилади. Гориллаларнинг бўйи 1,75 см. гача етади. Аммо улар жуда оғир вазнли бўлиб, баъзилари 275 кг. гача етади. Гориллалар жуда ялқов бўлиб, тунда 12-13 соат ухлайдилар. Урғочи горилла ҳар уч-тўрт йилда бола туғади. Уларнинг ҳомиладорлиги ҳам одамларга ўхшаб 8-9 ой чўзилади.

* * *

Дунёда энг баланд ҳайвон бу жирафа бўлса, ажаб эмас. Негаки, унинг бўйи 6 метрга етади. Бу ҳайвон Африканинг ҳамма минтақаларида учрайди. Табиийки, жирафаларнинг сув ичишларида бўйни узунлиги анча халақит беради.

* * *

Ҳозирги кунда тирик паррандалардан энг каттаси Африка страусидир. Унинг биргина тухумининг узунлиги 15-20 сантиметр келади. Страуснинг баландлиги 244 см. оғирлиги эса 136 кг.гача келади.

Тўпловчи: С.ЙЎЛДОШЕВА.

«АЛАН СЕРВИС» АЖ
барча турдаги
тракторлар
эҳтиёт қисмларини
ТАКЛИФ ЭТАДИ
Дўконимизда ҳамиша Т-28, МТЗ-80, «Алтай» ва бошқа русумли тракторларнинг 500дан ортиқ эҳтиёт қисмлари пул ўтказиш йўли билан сотилади
Манзил: Тошкент шаҳри, Жарқўрғон кўчаси, 43-уй. «Сельхоззапчасти» дўкони. Телефон: (3712) 96-63-21.

Бош муҳаррир
Ўткир
РАҲМАТ

МУАССИСЛАР — Ўзбекистон Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги, «Ўзпахтасаноатсотиш» уюшмаси, «Ўзмевасабзавотузумсаноат-холдинг» компанияси, Агросаноат мажмуи ходимлари касаба уюшмаси Марказий Қўмитаси.

МАНЗИЛИМИЗ:
700083, ТОШКЕНТ, МАТБУОТЧИЛАР КЎЧАСИ, 32

ТЕЛЕФОНЛАР, Муҳаррир ўринбосари —1-33-44-43, 1-33-16-27. Масъул котиб — 1-33-09-93. Деҳқончилик бўлими —1-36-54-51. Ижтимоий ҳаёт ва адолат бўлими — 1-36-56-30, Иқтисодиёт, тадбиркорлик ва чорвачилик бўлими 1-36-54-51. Маданият, адабиёт ва санъат бўлими —1-36-56-36. Ахборот ва спорт бўлими — 1-36-56-25. Шикоят ва хатлар бўлими — 1-36-54-52.

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй.

Рўйхатдан ўтиш тартиб рақами 00006. Буюртма Г— 0271, ҳажми 2 босма табоқ. Офсет усулида босилган, қоғоз бичими А-2. Босишга топшириш вақти 21.00. Босишга топширилди 20.00

1 2 3 3 4 6.